

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta koskevien säännösten muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva oikeudenkäymiskaaren 21 luku ja eräitä siihen liittyviä oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Esitys liittyy riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamiseen, jota koskevat oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien muuttamista koskevat lait on annettu 22 päivänä heinäkuuta 1991.

Oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta riita-asioissa. Riita-asioita koskevilla säännöksillä pyritään erityisesti sii-

hen, että voittanut asianosainen saisi nykyistä useammin täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Säännöksillä pyritään myös tarpeettomien oikeudenkäyntien vähentämiseen ja uuden riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn keskityksen ja nopeuden turvaamiseen.

Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen kanssa. Alioikeusuu-distukseen liittyvien lakien voimaannpanosta annetun lain mukaan edellä mainittu uudistus tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	5. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	9
1. Tavoitteet	3	6. Asian valmistelu	9
2. Nykytilanne ja sen epäkohdat	4	7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	10
2.1. Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännökset ja niiden soveltaminen	4	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	10
2.1.1. Säännösten sisältö	4	1. Lakiehdotuksen perustelut	10
2.1.2. Epäkohdat	5	Oikeudenkäymiskaari	10
2.2. Muissa laeissa olevat oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat erityissäännökset	5	12 luku. Asianosaisista	10
3. Ruotsi, Norja ja Tanska	6	17 luku. Todistelusta	11
3.1. Ruotsi	6	21 luku. Oikeudenkäyntikuluista	11
3.2. Norja	7	— Riita-asiat	11
3.3. Tanska	7	— Rikosasiat	21
4. Esityksen pääkohdat	7	— Täydentävät säännökset	22
		2. Voimaantulo	22
		LAKITEKSTI	22
		Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	22

YLEISPERUSTELUT

1. Tavoitteet

Oikeudenkäynnistä asianosaisille aiheutuvia kustannuksia sanotaan oikeudenkäyntikuluiksi. Oikeudenkäyntikuluja ovat muun muassa valtiolle suoritettavat oikeudenkäyntimaksut, oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle sekä todistajille tai asiantuntijoille suoritettavat korvaukset, kulut tuomioistuimeen saapumisesta sekä korvaukset oikeudenkäynnistä aiheutuneesta omasta työstä ja ajanhukasta. Ensi sijassa asianosainen itse on velvollinen vastaamaan oikeudenkäyntikuluistaan, jollei hänellä ole maksutonta oikeudenkäyntiä. Laissa säädettyin edellytyksin hänellä on kuitenkin oikeus saada vastapuoleltaan korvaus hänelle oikeudenkäynnistä aiheutuneista kuluista.

Nykyisen kaltaisessa muodossaan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus on tullut meillä käyttöön 1600-luvulla. Aluksi korvausvelvollisuutta pidettiin rangaistuksena oikeuden väärinkäytöstä. Vähitellen 1700-luvulta alkaen alettiin oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden katsoa perustuvan yleiseen vahingonkorvausvelvollisuuteen. Sen mukaisesti perusteena korvaukselle pidettiin vahingon aiheuttamista. Tähän liitettiin yleiseen vahingonkorvausoikeuteen kuuluva tuottamuksellisuuden vaatimus korvausvastuun syntyminen edellytyksenä. Asianosainen oli velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut vain, jos hän tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää aiheuttaneensa oikeudenkäynnin aiheuttomasti. Tämä johti käytännössä siihen, että kulut melkein aina kuitattiin eli kumpikin asianosainen sai pitää omat oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan. Vastavaikutuksena tälle käytännölle sai 1800-luvun loppupuolella kannatusta näkemys, jonka mukaan jutun lopputuloksen tuli yksin ratkaista oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus. Hävinnyttä asianosaista pidettiin velvollisena korvaamaan voittajan oikeudenkäyntikulut.

Voimassa olevat oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta pohjautuvat perusrakenteeltaan edelleenkin vuoden 1734 lain säännöksiin. Lain syntyminen ajankohta selittää sen, että säännökset ilmentävät vahingonkorvausvelvollisuuden perustuvaa ajattelutapaa. Tämä ilmenee erityisesti kulujen kuittaamista koskevista säännöksistä.

Nykyään oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudella katsotaan yhä enemmän olevan toisaalta käyttäytymistä ohjaava ja toisaalta korjaava vaikutus.

Käyttäytymistä ohjaavalla vaikutuksella tarkoitetaan toisaalta sitä, että henkilö, joka on velvollinen vaadittaessa suoritukseen, täyttää velvoitteensa vapaaehtoisesti, ja toisaalta sitä, ettei nosteta perusteettomia kanteita.

Korvausvelvollisuuden korjaavalla vaikutuksella tarkoitetaan taas sitä, että asianosainen, joka päästäkseen oikeuksiinsa on joutunut nostamaan kanteen, saa korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan ja toisaalta sitä, että asianosainen, jota vastaan kanne on perusteettomasti nostettu, saa korvauksen kuluistaan.

Nykyiset kulusäännökset ovat vanhentuneet. Lisäksi ne ovat puutteelliset ja tulkinnanvaraiset. Lain vanhentuneisuus ja puutteellisuus onkin johtanut siihen, että oikeuskäytäntö ku-luasioissa on jokseenkin epäyhtenäinen ja ettei voittanut asianosainen aina saa riittävää korvausta kuluistaan, vaan kulut varsin yleisesti kuitataan.

Laista puuttuvat lisäksi esimerkiksi nimenomaiset säännökset kulujen korvaamisesta osittaisen voiton tilanteissa. Laissa ei ole myöskään säännöstä siitä, mitä korvauskelpoisiin kuluihin on luettava.

Kansainvälisesti vertaillen tilanne meillä rikosasioissa eroaa useista muista maista sikäli, ettei syytetyllä, jota vastaan ajettu syyttäjän syyte on hylätty, ole oikeutta saada korvausta kuluistaan valtion varoista.

Edellä lausutusta seuraa, että oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva säännöstö on tarpeen uudistaa kokonaisuudessaan.

Jotta oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevilla säännöksillä olisi edellä selostettu käyttäytymistä ohjaava vaikutus, pääsäännöksi tulisi valita, että hävinnyt asianosainen veloitetaan täysimääräisesti korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

Asianosainen, jolla on oikeutettu vaatimus, mutta joka ei saa vapaaehtoista suoritusta, kääntyy todennäköisemmin tuomioistuimen puoleen silloin, kun hän tietää saavansa täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan kuin silloin, kun on olemassa mahdollisuus, että hän itse lopulta joutuu pitämään oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan.

Kun yleisesti on tiedossa, että asia riidan

syntyessä saatetaan tuomioistuimen ratkaistavaksi, se jo sinällään myötävaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen voimassa olevan lain mukaisesti sekä edistää yksityisoikeudellisen lainsäädännön toteutumista käytännössä sekä sitä, että kansallaiset täyttävät yksityisoikeudelliset velvoitteensa vapaaehtoisesti.

Lisäksi täysimääräinen kulujen korvausvelvollisuus vähentää aiheettomia oikeudenkäyntejä sekä vaikuttaa käyttäytymiseen oikeudenkäynnissä siten, ettei oikeudenkäyntiä tarpeettomasti pitkitetä. Tämä puolestaan edistää oikeudenkäynnin suullisuuden, välittömyyden ja keskittämisen toteutumista.

Vaikka lähtökohtana olisikin pidettävä, että jutun hävinnyt on velvollinen täysimääräisesti korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut, eräissä erityistilanteissa on aiheellista, että asianosaiset saavat itse vastata omista oikeudenkäyntikuluistaan. Näin olisi tietyin edellytyksin esimerkiksi asioissa, jotka koskevat oikeussuhdetta, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla. Lisäksi esimerkiksi silloin, kun asianosainen on aloittanut oikeudenkäynnin ilman, että vastapuoli on antanut siihen aiheetta tai on pitkittänyt aiheettomasti asian käsittelyä, voi olla aiheellista määrätä, että asianosainen, siitä huolimatta, että hän on voittanut jutun, saa pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan.

Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että esimerkiksi maksuttoman oikeudenkäynnin etu saattaa vähentää oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden käyttäytymistä ohjaavaa vaikutusta. Maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelle saattaa riittää, että kumpikin asianosainen saa vastata kuluistaan, kun hän saa omat kulunsa korvatuiksi valtion varoista. Vastaava tilanne on sellaisen henkilön osalta, jolla on oikeusturvavakuutus.

2. Nykytilanne ja sen epäkohdat

2.1. Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännökset ja niiden soveltaminen

2.1.1. Säännösten sisältö

Tärkeimmät säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuudesta ovat oikeuden-

käymiskaaren 21 luvussa. Kuten edellä on mainittu, säännökset ovat perusrakenteeltaan peräisin vuoden 1734 laista. Lukuun on lähinnä tällä vuosisadalla tehty joitakin osittaisia muutoksia. Muutokset eivät kuitenkaan olleet kovin merkittäviä, vaan ne ovat johtuneet yleensä muista oikeudenkäyntimenettelyn uudistuksista.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännökset koskevat sekä riita- että rikosasioita. Käytännössä ne eivät kuitenkaan sovellu noudatettaviksi syyttäjän ajamissa rikosasioissa juuri muulta kuin asianomistajan kulujen osalta. Myöskään hakemusasoiden osalta luvussa ei ole omia kulusäännöksiä. Kun kuitenkin hakemusasoiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain (307/86) 20 §:n mukaan hakemusasian käsittelyssä on mainitun lain säännösten lisäksi soveltuvin osin noudatettava riita-asian käsittelystä voimassa olevia säännöksiä, niin riita-asian kulusäännökset tulevat soveltuvin osin noudatettaviksi myös hakemusasioissa.

Pääsääntönä on jutun häviäjän täysimääräinen kulujen korvausvelvollisuus. Luvun 3 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan sen, joka häviää asian, tulee korvata vastapuolelensa kaikki, mitä tämän on täytynyt siihen kuluttaa. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin säädetty useita poikkeuksia, joissa kulut on määrätty kuitattaviksi.

Kulut on kuitattava, kun asian havaitaan olleen niin sekavan ja epätietoisin, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteltua aiheutta (3 §:n 1 momentti). Asianosaiset vastaavat omista kuluistaan myös silloin, kun jutussa on useampia kanteita ja asianosaiset niiden osalta vuoroin voittavat ja vuoroin häviävät (4 §:n 1 momentti). Saman lainkohdan mukaan tulee jutun hävinneen asianosaisen korvata vastapuolensa kulut, kun korkein oikeus jättää pysyväksi hovioikeuden ratkaisun lopputuloksen, jollei vastapuolen ole asian laadun vuoksi vastattava niistä itse. Laki on sama, milloin hovioikeuden ratkaisu jää pysyväksi sen johdosta, että valituslupaa ei myönnetä.

Aikaisemmin kulut oli mainitun 4 §:n 1 momentin mukaan kuitattava myös silloin, kun alioikeudessa jutun voittanut asianosainen hävisi sen hovioikeudessa, jollei ollut olemassa sellaisia erityisiä seikkoja, joiden vuoksi asianosaisen oli kuitenkin korvattava ne vastapuolelleen. Tämä kuittaussäännös poistettiin laista 1 päivänä syyskuuta 1988 voimaan tulleella lain muutoksella.

Tietyissä tilanteissa myös voittanut asianosainen voi joutua korvaamaan vastapuolensa kulut. Luvun 4 §:n 2 momentissa on tällainen erityissäännös korvausvastuusta silloin, kun joku on tahallaan tai huolimattomuudesta viivyttnyt asian ratkaisua. Sen mukaan viivytyksen aiheuttajan on silloinkin, kun hän voittaa asian, pidettävä viivytyksestä aiheutuneet kulut omana vahinkonaan ja lisäksi korvattava vastapuolelleen viivytyksestä aiheutuneet kulut. Laissa mainitaan esimerkkeinä viivytyksen aiheuttavasta menettelystä tapaukset, joissa asianosainen on jättänyt esintuomatta perusteita tai todisteita, jotka hän olisi voinut ja jotka hänen olisi pitänyt aikaisemmin esittää, tahi väitteen seikasta, jonka hän jo ennen tiesi, taikka esittänyt ilmeisesti perättömän väitteen tai ollut esteettä poissa oikeudenkäyntitilaisuudesta. Jos viivytyksen on aiheuttanut laillinen asiamies, niin hän on samoin kuin päämies vastuussa vastapuolelle siitä vahingosta, joka siten on vastapuolelle koitunut. Mainituissa lainkohdassa säädetty korvausvelvollisuus rajoittuu vain viivytyksestä aiheutuviin kuluihin.

Säännökset menettelystä oikeudenkäyntikuluja määrättäessä ovat luvun 1 ja 2 §:ssä. Edellisen lainkohdan mukaan sen, joka oikeudenkäynnissä vaatii maksua kuluista ja vahingosta, on annettava siitä heti oikeuteen luettelo, jos hän on ajanut asiansa kirjallisesti. Jos hän on ajanut asiaansa suullisesti, hänen on heti ilmoitettava, mitkä hänen kulunsa ovat.

Mainituista säännöksistä ilmenee, ettei oikeudenkäyntikuluja tuomita viran puolesta, vaan että asianosaisen on niitä nimenomaan pyydettävä. Pyyntö on mainitun 1 §:n mukaan tehtävä ennen kuin asia otetaan tuomittavaksi. Tämän jälkeen asianosaisella ei enää ole puhevaltaa niistä kuluista, jotka hänellä on ollut siinä tuomioistuimessa. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä asianosaiselle korvattavaksi maksut haasteesta ja tuomion lunastuksesta, jos se havaitaan kohtuulliseksi.

Tietyin edellytyksin asianosainen voi varata itselleen mahdollisuuden käydä erikseen oikeutta kuluista. Jos nimittäin kulut ja vahinko ovat olleet sellaisia, ettei niitä voi heti tietää tai luotella, ja asianosainen varaa itselleen oikeuden käydä niistä erikseen oikeutta, niin hänellä on siihen luvun 2 §:n mukaan lupa.

Laissa on myös korvausvastuun jakamista koskevia säännöksiä eräiden erityistilanteiden varalta sekä niin ikään säännöksiä muutoksen-

hakumenettelyn osalta (3 §:n 1 momentti ja 5 §).

2.1.2. Epäkohdat

Kuten edellä sanotusta ilmenee, oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännökset ovat niihin tehdyistä osittaisista muutoksista huolimatta edelleen monin paikoin vanhentuneita ja puutteellisia. Laissa ei ole säännöstä siitä, mitkä kulut on korvattava. Niinikään puuttuu säännös kulujen korvaamisesta sellaisissa asioissa, joista lain mukaan ei voi määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla. Laissa ei ole myöskään säännöstä korvausvelvollisuudesta silloin, kun asia jää sillensä tai asianosaiset sopivat asian.

Kulujen kuittaamista koskevat säännökset ovat tulkinnanvaraisia. Säännös kulujen kuittaamisesta silloin, kun asian havaitaan olleen niin ”sekavan ja epätietoisin”, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteltua aiheutta, on epäselvä ja liian väljä. Säännös kulujen kuittaamisesta silloin, kun asiassa on useampia kanteita ja asianosaiset niiden osalta vuoroin voittavat ja vuoroin häviävät, on taas sikäli puutteellinen, että sen sanamuodon mukaan kulut olisi aina kuitattava ja ettei tuomioistuimella olisi tältä osin harkintavaltaa.

Lain vanhentuneisuus ja puutteellisuus on johtanut siihen, että käytäntö kuluasioissa on ollut jorkeenkin epäyhtenäinen eikä riita-asian voittanut asianosainen ole aina saanut riittävästi korvausta kuluistaan. Osittaisen voiton tilanteissa kulut on toisinaan kuitattu sillä perusteella, että asia on ollut niin sekava ja epätietoinen, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteltua aiheutta, vaikka tämä peruste ei suoraan sovellukaan mainittuihin tapauksiin.

Eräiltä osin säännökset ovat liian väljiä ja toisin paikoin taas tarpeettoman yksityiskohdaisia ja vaikeasti tulkittavia. Säännökset eivät ole omiaan estämään tarpeettomia oikeudenkäyntejä eivätkä nopeuttamaan menettelyä.

2.2. Muissa laeissa olevat oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat erityissäännökset

Oikeudenkäymiskaaren ulkopuolella on erityissäännöksiä kulujen korvaamisesta huoneenvuokra-asioissa ja isyysasioissa. Oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain

(650/73) 36 §:n ja isyyslain (700/75) 32 §:n mukaan pääsääntö on, että asianosaiset vastaavat itse omista kuluistaan. Poikkeuksellisesti silloin, kun siihen on painavia syitä, asianosainen voidaan kuitenkin velvoittaa korvaamaan vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan.

Isyysasioissa ja osassa huoneenvuokra-asioita on kysymys asioista, joissa sovinto ei ole sallittu. Nyt valmisteltavaan lakiin on tarpeen ottaa säännös kulujen korvaamisesta tällaisissa asioissa. Tästä huolimatta mainitut säännökset ovat edelleen tarpeen näiden asioiden erityispiirteiden vuoksi.

3. Ruotsi, Norja ja Tanska

3.1. Ruotsi

Ruotsin vuoden 1948 alusta voimaan tullessa oikeudenkäymiskaarissa (rättegångsbalken) on eri luvuissa säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta riita-asioiden (18 luku) ja rikosasioiden (31 luku) osalta. Tämä johtuu siitä, että yleensäkin säännökset menettelystä riita- ja rikos-asioissa ovat erikseen eri luvuissa.

Riita-asioissa hävinneen asianosaisen tulee pääsäännön mukaan korvata vastapuolelle tämän oikeudenkäyntikulut, jollei muuta ole säädetty. Asianosaiset voidaan määrätä vastaamaan omista kuluistaan, jos kysymyksessä on asia, josta ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla. Näin voidaan menetellä myös silloin, kun voittanut asianosainen on aloittanut oikeudenkäynnin, vaikka vastapuoli ei ole antanut siihen aiheutta. Jos voittanut asianosainen on aloittanut aiheutta oikeudenkäynnin, hänet voidaan velvoittaa korvaamaan hävinneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut.

Edelleen asianosaiset voidaan määrätä vastaamaan omista kuluistaan, jos hävinnyt asianosainen ei ole ennen oikeudenkäyntiä tiennyt eikä hänen ole pitänytkaan tietää jostakin jutun lopputulokseen vaikuttaneesta seikasta. Ratkaisevaa on vain tietoisuus tosiseikasta eikä jutun oikeudellisella epäselvyydellä ole merkitystä.

Poikkeukset hävinneen asianosaisen korvasvelvollisuuden pääsäännöstä ovat siten rajoitetumpia kuin meillä. Toisaalta Ruotsissa on kuluratkaisun sisällön osalta käytettävissä useampia vaihtoehtoja, joita voidaan soveltaa joustavasti tilanteen mukaan. Erityisesti tämä

joustavuus ilmenee silloin, kun jutussa on esitetty useita vaatimuksia, joiden osalta on vuoroin voitettu. Tällöin voidaan kulut kuitata, tuomita toiselle soviteltu korvaus tai täysi korvaus, jos sillä osalla, minkä asianosainen on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys asiassa. Jos jutun eri osiin kohdistuvat kustannukset ovat eriteltävissä, tuomitaan korvausvelvollisuus tämän mukaisesti. Samat vaihtoehdot ovat käytettävissä silloin, kun asianosaisen vaatimus hyväksytään ainoastaan osittain.

Huolimattomalla oikeudenkäyntimenettelyllä vastapuolelle aiheutetut lisäkustannukset on korvattava riippumatta siitä, miten kuluvastuu muuten jakautuu. Korvausta voidaan tuomita muistakin kuin käsittelyn lykkäämisestä aiheutuneista lisäkustannuksista. Huolimattomasta menettelystä ja laiminlyönnistä laissa mainitaan esimerkkeinä asianosaisen poissaolo oikeudesta, tuomioistuimen antaman määräyksen noudattamatta jättäminen ja sellaisten väitteiden tekeminen, jotka asianosainen tiesi tai jotka hänen olisi pitänyt tietää perusteettomiksi. Asianosaisen edustaja, asiamies tai avustaja voidaan samoilla edellytyksillä asianosaisen ohella velvoittaa kuluvastuuseen, vaikka sitä ei olisi vaadittukaan.

Oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysin vastata oikeudenkäynnistä aiheutuneita tarpeellisia kuluja. Laissa mainitaan korvauskelpoisina kuluina oikeudenkäynnin valmistelusta ja kanteen ajamisesta aiheutuneet kulut, asiamiehen tai avustajan palkkio sekä asianosaisen omasta työstä ja ajanhukasta aiheutuneet kulut. Oikeudenkäynnin valmisteluun luettaan myös asianosaisten käymät sovintoneuvottelut.

Myös useisiin erityislakeihin sisältyy säännöksiä kulujen korvaamisesta. Tällaisia erityissäännöksiä on olemassa muun muassa isyyden vahvistamista sekä lapsen huoltoa ja tapaamis-oikeutta koskevien asioiden osalta. Näissä asioissa asianosaiset saavat pääsäännön mukaan vastata omista kuluistaan. Asianosainen voidaan kuitenkin velvoittaa korvaamaan vastapuolelleen kustannukset, jotka hän on aiheuttanut huolimattomalla oikeudenkäyntimenettelyllään tai joiden korvaamiseen on muutoin erityisiä syitä. Samoin työriitoja koskevissa asioissa asianosaiset voidaan määrätä vastaamaan omista kuluistaan, jos hävinneellä asianosaisella on ollut kohtuullinen aihe saada riita tutkituksi.

3.2. Norja

Norjassa oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat säännökset ovat erikseen riita-asiaain oikeudenkäyntilaissa (tvistemålsloven 1915) ja rikosasiaain oikeudenkäyntilaissa (straffeprosessloven 1981). Lisäksi eräissä erityislaeissa on säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Riita-asioissa pääsääntö on hävinneen korvausvelvollisuus. Asianosaiset voidaan määrätä vastaamaan omista kuluistaan, jos asia on ollut niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu aihe oikeudenkäyntiin, jos asian ratkaisu on riippunut seikasta, josta hävinnyt asianosainen on saanut tiedon vasta pääkäsittelyssä, taikka jos oikeudenkäynti on johtunut voittaneen asianosaisen menettelystä. Muista pohjoismaista juuri Norjan säännökset muistuttavat kuittausperusteiden osalta eniten meidän voimassa olevaa oikeuttamme.

Asianosaiset voidaan määrätä vastaamaan omista kuluistaan myös tapauksissa, joissa asia on osittain voitettu ja osittain hävitty. Tuomioistuimien voi tällöinkin velvoittaa asianosaisen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, paitsi osittain, myös kokonaan. Näin voidaan lain mukaan menetellä erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa asianosainen on hävinnyt asian vain vähämerkitykselliseltä osalta. Osittain voittanut asianosainen voidaan myös velvoittaa korvaamaan hävinneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut, jos voittaneelle ei ole tuomittu enempää kuin vastapuoli on jo sovintotarjouksessaan suostunut suorittamaan taikka oikeudenkäynti tai oleelliset kulut ovat aiheutuneet niistä kohdista, joissa asianosainen on hävinnyt.

Jos kanne on nostettu ilman riittävää aihetta ja vastaaja on heti myöntänyt kanteen, kantaja on velvoitettava korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut. Asianosainen on lisäksi velvollinen korvaamaan vastapuolelleen oikeuden vastaisella menettelyllään tai laiminlyönnillään aiheuttamansa kustannukset riippumatta jutun lopputuloksesta.

3.3. Tanska

Tanskassa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään oikeudenkäyntilaissa (retsplejloven 1916) erikseen riita-asioiden (30 luku) ja rikosasioiden (91 luku) osalta.

Riita-asioissa hävinnyt asianosainen on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jolleivät asianosaiset ole sopineet toisin tai tuomioistuimien erityisten olosuhteiden vuoksi katso kohtuulliseksi poiketa tästä säännöstä. Lain perustelujen mukaan kulujen kuittaamiseen oikeuttavilla erityisillä olosuhteilla tarkoitetaan muun muassa tilanteita, joissa riita on johtunut epäselvästä sopimuksesta, mistä molemmat asianosaiset ovat vastuussa, tai joissa voittaja on aiheuttomasti ryhtynyt oikeudenkäyntiin. Käytännössä kuluja on kuitattu erityisen vaikeissa ja epäselvissä asioissa, joissa kummallakin asianosaisella on katsottu olleen todennäköinen peruste oikeudenkäyntiin.

Jos kumpikin asianosainen on osaksi voittanut ja hävinnyt, kulutkin tuomitaan korvattaviksi vain osaksi taikka kuitataan, jollei asiassa ole hävitty vain vähäisessä määrin. Jutun voittajakin on velvollinen korvaamaan vastapuolelleen syyksiluettavalla menettelyllään tai laiminlyönnillään oikeudenkäynnissä aiheuttamansa ylimääräiset kustannukset. Samoin asianmies voidaan vastapuolen vaatimuksesta velvoittaa korvaamaan velvollisuuden vastaisella menettelyllään aiheuttamansa kulut.

Avoliittoa, isyyttä, holhousta, lapseksi ottamista ja hallinnollista vapaudenriistoa koskevissa asioissa korvausta oikeudenkäyntikuluista suoritetaan vain, jos siihen on erityistä syytä.

4. Esityksen pääkohdat

Riita-asioissa pääsääntönä olisi, samoin kuin voimassa olevassa laissa, hävinneen asianosaisen velvollisuus korvata vastapuolensa oikeudenkäyntikulut. Säännös tästä ehdotetaan sijoitettavaksi luvun 1 §:ään. Sen mukaan hävinnyt asianosainen olisi aina velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jollei muuta ole säädetty.

Luvun 2 §:ään ehdotetaan säännöstä kulujen määrittämisestä asiassa, joka koskee oikeussuhdetta, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla. Sellaisessa asiassa asianosaiset saisivat pääsäännön mukaan pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan.

Ehdotuksen 3 §:ssä on nykyistä yksityiskohteisemmat säännökset sovellettaviksi sellaisissa tapauksissa, joissa samassa asiassa on esitetty useita vaatimuksia ja asianosaiset niiden osalta

vuoroin voittavat, taikka kun asianosaisen vaatimus hyväksytään ainoastaan osaksi. Pykälässä ehdotetun pääsäännön mukaan asianosaiset saisivat sellaisessa asiassa pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jollei ole syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi vastapuolensa oikeudenkäyntikulut. Jos sillä, minkä asianosainen on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys asiassa, hänen tulee saada täysi korvaus kuluistaan.

Hävinneen asianosaisen täydestä korvausvelvollisuudesta poikettaisiin silloin, kun voitetaan asianosainen on aloittanut oikeudenkäynnin ilman, että vastapuoli on antanut siihen aiheita, taikka muutoin tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut tarpeettoman oikeudenkäynnin. Ehdotuksen 4 §:n 1 momentin pääsäännön mukaan sellainen asianosainen on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että asianosaiset voidaan määrätä pitämään oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jos asianosainen ei tiennyt eikä hänen olisi pitänytkaan tietää seikkaa, josta asian lopputulos aiheutui.

Ehdotuksen 5 §:n mukaan asianosainen, riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut olisi muutoin korvattava, voidaan velvoittaa korvaamaan vastapuolelle sellaiset kulut, jotka hän on aiheuttanut jäämällä pois tuomioistuimesta, jättämällä noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä tai esittämällä väitteen, jonka hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää aiheuttomaksi. Samoin olisi meneteltävä silloin, kun asianosainen muulla velvollisuuden vastaisella menettelyllään on tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut asian käsittelyn pitkittymisen tai muutoin vastapuolelleen kustannuksia. Kyseinen säännös on tarkoitettu tehostamaan käsittelyn nopeutta ja keskittämistä.

Käsittelyn joutuisuuden ja keskittämisen kannalta on tärkeää, että asianosaisten ohella myös heidän edustajansa, asiamiehensä ja avustajansa täyttävät velvollisuutensa oikeudenkäynnissä asianmukaisesti. Voimassa olevan lain säännös asiamiehen korvausvastuusta koskee samoin kuin päämiehenkin osalta vain viivytyksestä aiheutuneita lisäkustannuksia. Sen sijaan ehdotetun 6 §:n mukainen korvausvastuu koskisi muustakin kuin viivytyksestä aiheutuneita lisäkustannuksia. Sen mukaan asianosaisen edustaja, asiamies ja oikeudenkäyntiavustaja, joka 4 tai 5 §:ssä tarkoitettulla

velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut toiselle asianosaiselle päämiehensä korvattaviksi tulevia kustannuksia, on velvollinen tämän ohella korvaamaan kyseiset kulut.

Asianosaisen, jonka kanne jätetään tutkimatta, korvausvelvollisuus määräytyisi samoin kuin hävinneen asianosaisen (7 §:n 1 momentti). Myös silloin, kun asia jätetään sillensä sen vuoksi, että asianosainen on peruuttanut kanteensa tai jäänyt saapumatta tuomioistuimeen, hänen olisi korvattava vastapuolensa kulut. Korvausvelvollisuudesta voitaisiin kuitenkin tällaisessa tapauksessa määrätä toisin, jos erityiset seikat antavat siihen aiheita.

Lakiin ehdotetaan myös nimenomaista säännöstä korvattavista kuluista (8 §). Pykälän mukaan oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysin vastata oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneita kustannuksia edellyttäen, että ne kohtuuden mukaan ovat olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Korvausta tulee suorittaa myös asianosaisen työstä ja ajanhukasta oikeudenkäynnin johdosta. Ehdotettuun pykälään sisältyy sovintoneuvottelujen edistämiseksi nimenomainen määräys jonka mukaan sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi suoritettut neuvottelut, jolla on asiassa välitöntä merkitystä, luetaan oikeudenkäynnin valmisteluun.

Lakiin ehdotetaan nimenomaisia säännöksiä myös oikeudenkäyntikulujen korvausvastuusta silloin, kun samalla puolella on enemmän kuin yksi korvausvelvollinen (9 §).

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaa-ren 12 lukuun otettavaksi uusi 5 a §, jonka mukaan se, jolle kantaja on luovuttanut oikeutensa riidan kohteeseen, voi haastetta ottamatta jatkaa kanteen ajamista siinä muodossa kuin se oli luovutushetkellä. Vastaajan tilalle tuleminen sen sijaan ehdotuksen mukaan edellyttää kantajan suostumista. Oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta edellä selostetuissa tilanteissa ehdotetaan otettavaksi säännös 10 §:ään.

Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset korvausvelvollisten keskinäisen vastuun jakautumisesta (11 §), oikeudenkäyntikulujen määräytymisestä niin sanotun sivuväliintulon tapauksissa (12 §) ja asianosaisten korvausvastuusta tietyistä todistelusta aiheutuneista kuluista (13 §).

Kuluvaatimusten esittämistä ja käsittelyä koskevat säännökset (14-16 §) on pyritty laati-

maan sellaisiksi, että ne sopisivat uudistettuun riita-asioiden alioikeusmenettelyyn. Korvausta oikeudenkäyntikuluistaan haluavan asianosaisen tulisi ennen käsittelyn päättymistä esittää siitä vaatimuksensa ja samalla ilmoittaa, mistä kustannukset koostuvat (14 §). Jos oikeudenkäyntikulujen korvaamista on vaadittu, korvaus on tuomittava soveltaen lukuun sisältyviä kulujen kuittaamista koskevia säännöksiä, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu (15 §).

Korvaukset muutoksenhakumenettelyssä syntyneiden kulujen osalta määrättäisiin sen mukaan, mitä muutoksenhakumenettelyssä on tapahtunut (16 §). Sitä vastoin alemmassa tuomioistuimessa syntyneiden kulujen korvaamisesta ylempi tuomioistuin määräisi samalla tavoin kuin alemmankin tuomioistuimen olisi pitänyt määrätä, jos se olisi päätnyt pääasiasa samaan lopputulokseen. Viimeksi mainituilta osin periaate tulisi siten olemaan sama, joka on omaksuttu jo oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 4 §:n osittaisuudistuksessa.

Hakemusasioiden osalta lakiin ei ehdoteta erityisiä kulusäännöksiä. Hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain 20 §:n nojalla riita-asioiden kulusäännökset tulisivat edelleenkin soveltuvien osin noudatettaviksi myös hakemusasioissa.

5. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Ehdotettu uudistus ei lisäisi valtion menoja.

Kulusäännösten selkeyttämisen voidaan olettaa vaikuttavan kustannuksia alentavasti lähinnä riita-asioiden osalta. Jos kulujen kuittaamiset tulevat tarkoitettulla tavalla vähenemään, niin myös valtio saisi entistä useammin korvauksen maksuttoman oikeudenkäynnin saaneen voittaneen asianosaisen vastapuolelta. Lisäksi uudet kulusäännökset tukisivat oikeudenkäyntien nopeutta ja keskittämistä, jolloin valtiolle koko oikeudenhoidosta aiheutuvat kustannukset tulisivat alenemaan.

Ehdotetulla uudistuksella ei ole organisatorisia vaikutuksia.

6. Asian valmistelu

Korkein oikeus esitti tasavallan presidentille osoittamallaan, 19 päivänä kesäkuuta 1986

päivätyllä kirjeellä ryhdyttäväksi sitemmin toteutettuun lainsäädäntötoimeen, jolla oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 4 §:n 1 momentista poistettiin ensimmäinen oikeudenkäyntikulujen kuittaamista muutoksenhakutilanteissa koskenut virke. Korkein oikeus piti aloitteessaan myös koko mainitun luvun korvaussäännösten uudistamista tarpeellisena.

Oikeusministeriö asetti 22 päivänä tammiukuuta 1987 työryhmän valmistelevaan oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten uudistamista. Työryhmän tehtävä määrättiin kaksiosaiseksi. Sen tuli erikseen kiireellisesti valmistella ehdotus oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 4 §:n 1 momentin muuttamisesta. Lisäksi työryhmän tuli valmistella ehdotus mainitun 21 luvun kokonaisuudistukseksi.

Työryhmän ehdotuksen pohjalta laadittu hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 4 §:n muuttamisesta annettiin eduskunnalle huhtikuussa 1988 (HE 39/1988 vp). Lainmuutos tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 1988. Lain mukaan oikeudenkäyntikuluja ei enää jätetä kummankin asianosaisen vahingoksi sillä perusteella, että alioikeus ja hovioikeus ovat päätyneet asiassa vastakkaisiin ratkaisuihin.

Työryhmän hallituksen esityksen muotoon laadittu mietintö laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun ja eräiden muiden oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttamisesta valmistui 2 päivänä toukokuuta 1989. Mietintöön sisältyi säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta myös rikosasioissa. Mietinnöstä pyydettiin lausunto 33 viranomaiselta, tuomioistuimelta ja järjestöltä.

Kaikki lausunnonantajat pitivät ehdotusta periaatteessa kannatettavana, mutta esittivät useita huomautuksia eri yksityiskohtien osalta.

Oikeusministeriö asetti 7 päivänä helmikuuta 1991 työryhmän viimeistelemään hallituksen esityksen muotoon laaditun ehdotuksen laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun ja eräiden muiden oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttamisesta edellä mainitun työryhmän ehdotuksen ja siitä annetujen lausuntojen pohjalta.

Laintarkastuskunta antoi lausuntonsa (laintarkastuskunnan lausunto 3/92) viimeksi mainitusta työryhmän mietinnöstä 10 päivänä kesäkuuta 1992. Lausunnonssa laintarkastuskunta puolsi ehdotuksen yksityiskohtaista sääntelyä, koska se on omiaan tehostamaan sekä helpottamaan ja yhdenmukaistamaan ehdotuksessa omaksuttujen periaatteiden sovelta-

mista käytäntöön. Laintarkastuskunnan lausunnossa oli lisäksi eräitä yksityiskohtaisia huomautuksia, jotka ovat omalta osaltaan vaikuttaneet ehdotuksen sisältöön.

Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä tullaan uudistamaan myös oikeudenkäyntikulujen korvaamista rikosasioissa koskevat säännökset.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Kuten edellä on mainittu, esityksessä on

huolimattomasta oikeudenkäyntimenettelystä aiheutuvan korvausvastuun ja menettelysäännösten osalta otettu huomioon riita-asioiden alioikeusmenettelyn uudistus. Ehdotettu uudistus tukisi myös alioikeusuudistuksessa tärkeinä pidettyjä menettelyn nopeutta ja keskittämistä. Tämän vuoksi olisi perusteltua, että nyt esitetyt säännökset tulisivat voimaan samanaikaisesti kuin alioikeusmenettelyn uudistaminen. Alioikeusuudistukseen liittyvien lakien voimaantulon annettun lain (1417/92) mukaan edellä mainittu uudistus tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

Oikeudenkäymiskaari

12 luku. Asianosaisista

5 a §. Lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi 5 a §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, millä edellytyksellä henkilö, jolle oikeudenkäynnin aikana kantaja tai vastaaja on luovuttanut oikeuden riidan kohteeseen, voi tulla mukaan oikeudenkäyntiin.

Oikeus riidan kohteeseen voi siirtyä toiselle esimerkiksi perintönä tai testamentilla. Tällöin on kysymyksessä niin sanottu yleisseuraanto. Konkurssissa ei tapahdu vastaavaa oikeuden siirtymistä velalliselta konkurssipesälle, mutta oikeudenkäyntimenettelyn kannalta velallisen asettaminen konkurssiin on tiettyssä määrin rinnastettavissa perintönä tai testamentilla tapahtuvaan seuraantoon. Pykälässä ei tarkoiteta edellä mainittuja tilanteita. Asian laadusta johtuen on selvää, että edellä selostettujen seuraantojen perusteella oikeudenhaltijaksi tulleet voivat jatkaa asianosaisena oikeudenkäynnissä.

Pykälässä on säännös niistä tilanteista varten, jolloin asianosainen nimenomaan luovuttaa oikeutensa riidan kohteeseen oikeudenkäynnin aikana toiselle. Kun oikeudenkäynnin lopputuloksella on välitöntä merkitystä luovutuksen saajalle, tulee hänellä olla mahdollisuus pykälässä mainituin edellytyksin osallistua oikeudenkäyntiin. Näin oikeuskäytännön perusteella

tällä hetkellä tapahtuukin. Asianmukaisena on kuitenkin pidettävä, että tästä otetaan lakiin nimenomainen säännös.

Pykälän 1 momentin mukaan se, jolle kantaja oikeudenkäynnin aikana luovuttaa oikeutensa riidan kohteeseen, voi haastetta ottamatta jatkaa kanteen ajamista siinä muodossa kuin se on luovutushetkellä.

Säännös on tärkeä sen vuoksi, että luovutuksen jälkeen alkuperäisellä kantajalla ei ole enää puhevaltaa asiassa, ja kanne tulisi vastajan vaatimuksesta hylätä ja luovutuksen saaja joutuisi nostamaan uuden kanteen ja aloittamaan jutun alusta. Hänen kannaltaan on parempi, että hän voi tulla kantajaksi suoraan alkuperäiseen oikeudenkäyntiin.

Vastajan asema oikeudenkäynnissä kantajan vaihdoksen jälkeen ei saa huonontua. Sen vuoksi momentissa ehdotetaan, että kannetta ajetaan siinä muodossa kuin se on luovutushetkellä. Alkuperäisen kantajan oikeudenkäynnissä tekemät toimenpiteet sitovat siis uutta kantajaa samalla tavalla kuin ne olisivat sitoneet alkuperäistä kantajaa.

Alkuperäinen kantaja, vaikka hän ei enää käytäkään puhevaltaa jutussa, on 21 luvun 10 §:n nojalla yhdessä uuden kantajan kanssa yhteisvastuullisesti velvollinen korvaamaan vastajan oikeudenkäyntikulut.

Pykälän 2 momentin mukaan se, jolle vastaja on oikeudenkäynnin aikana luovuttanut oikeutensa riidan kohteeseen, voi tulla vastajan tilalle oikeudenkäyntiin, jos kantaja suos-

tuu siihen. Kantajan suostumuksen edellyttäminen on tärkeätä, koska kantaja voi siten torjua mahdollisuuden, että seuraanto vähentäisi hänen oikeuksiaan. Käytännössä kuitenkin usein käynee niin, että kantaja sallii vastaajan vaihtumisen, koska se on usein kantajankin edun mukaista.

Jos kantaja ei salli vastaajan vaihtumista, voi se, jolle vastaaja on luovuttanut oikeutensa riidan kohteeseen, tulla oikeudenkäyntiin mukaan 18 luvun 8 §:n nojalla väliintulijana. Sanoen pykälän mukaan niin voi menetellä se, joka ei ole asianosainen oikeudenkäynnissä, mutta joka väittää, että asia koskee hänen oikeuttaan, ja esittää todennäköisiä syitä väitteensä tueksi.

Alkuperäisen vastaajan tilalle tullut uusi vastaaja on 21 luvun 10 §:n 2 momentin nojalla velvollinen yksin vastaamaan oikeudenkäyntikuluista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianosainen voi saada oikeudenkäyntiin vastapuolelle mukaan pykälässä tarkoitetun luovutuksensaajan, joka ei oma-aloitteisesti tule mukaan oikeudenkäyntiin. Kantajalle on esimerkiksi riita-asia, jossa on kysymys omistusoikeudesta irtaimen esineeseen, tärkeätä saada oikeudenkäyntiin mukaan se, jolle alkuperäinen vastaaja on luovuttanut irtaimen esineen. Vastaavasti vastaajalle voi olla tärkeätä esimerkiksi velkomisjutussa saada oikeudenkäyntiin mukaan sellainen henkilö, jolle alkuperäinen kantaja on luovuttanut oikeutensa saamiseen, voidakseen samassa oikeudenkäynnissä osoittaa, että hän ei ole velkaa myöskään luovutuksen saajalle.

17 luku. Todistelusta

53 §. Pykälän 4 momenttia, jossa valtion varoista etukäteen suoritettujen korvauksen takaisinmaksuvelvollisuuden osalta viitataan nykyisin oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 3 §:ään, ehdotetaan mainitun 21 luvun muuttamisen johdosta muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin ehdotetun 21 luvun asiaa koskevaan 13 §:ään.

21 luku. Oikeudenkäyntikuluista

Riita-asiat

1 §. Luvun 1 §:ssä on oikeudenkäyntikulujen

korvausvelvollisuuden pääsääntö. Sen mukaan hävinnyt asianosainen on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jollei muuta ole säädetty. Sama sääntö on meillä voimassa jo nykyisinkin. Lain 21 luvun 3 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan sen, joka häviää asian, on korvattava vastapuolelle kaikki, mitä tämän on täytynyt siihen kuluttaa.

Tieto siitä, että hävinnyt asianosainen yleensä joutuu korvaamaan, paitsi omat, myös vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, on omiaan ehkäisemään tarpeettomia oikeudenkäyntejä. Sen tähden pääsäännöksi on asetettu, että hävinneen asianosaisen on korvattava vastapuolensa oikeudenkäyntikulut kokonaisuudessaan.

Voimassa olevan 21 luvun 3 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen osalta on aiheutunut tulkintavaikauksia siitä, tarkoitetaanko siinä jutun häviämisenä täydellistä häviötä vai onko myös osittainen häviö laissa tarkoitettua häviämistä. Yleensä oikeuskäytännössä jutun osittaista häviämistä ei ole pidetty pääsäännön edellyttämänä häviämisenä.

Pykälää sovellettaisiin silloin, kun asianosainen on hävinnyt jutun kokonaisuudessaan. Silloin kun asianosainen on hävinnyt jutun vain osittain, sovellettaisiin ehdotuksen 3 §:ää.

Muut poikkeukset 1 §:ssä säädetystä hävinneen asianosaisen täyden korvausvelvollisuuden pääsäännöstä ovat 2, 4 ja 5 §:ssä.

2 §. Niissä asioissa, joista asianosaiset eivät lain mukaan voi sopia keskenään, vaan joista on määrättävä tuomioistuimen päätöksellä, ei voida pitää asianmukaisena, että asianosainen pääsäännön mukaan velvoitettaisiin korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Tällaisia asioita ovat muun muassa isyyden kumoamista koskevat riita-asiat ja avioeroasiat.

Jos asianosaiset ovat yhtä mieltä jutun lopputuloksesta, voi usein olla sattumanvaraista, kumpi asianosaisista on saattanut asian vireille. Jos kantajan vaatimusta ei tällaisissa tapauksissa vastusteta eikä asia siten tule riitaiseksi, on kohtuullista, että asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan eikä vastatajaa velvoiteta korvaamaan kantajan kuluja yksinomaan sillä perusteella, että asiassa annetaan kantajan pyynnön mukainen ratkaisu.

Esimerkiksi silloin, kun asianosaiset ovat eri mieltä jutun lopputuloksesta eli kysymys on riitainen, voi pykälässä tarkoitetuissa asioissa olla erityisestä syystä perusteltua, että asianosainen velvoitetaan osaksi tai kokonaan kor-

vaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Sen vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös kulujen korvausvelvollisuudesta esimerkiksi sanotuissa tilanteissa.

Eräissä laeissa on jo, kuten yleisperusteluissa on lausuttu, kulujen korvaamista koskevat erityissäännökset eräiden riita-asioiden osalta. Näitä ovat huoneenvuokra-asiat ja isyyden vahvistamista koskevat asiat. Näissä asioissa, joista osassa sovinto ei ole sallittu, sovelletaan edelleenkin niitä koskevia säännöksiä ehdotetun lainkohdan sijasta.

Hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain 20 §:n 1 momentin mukaan hakemusasiain käsittelyssä, jollei mainituksessa laissa toisin säädetä, on soveltuvin osin noudatettava riita-asiain käsittelystä voimassa olevia säännöksiä. Tämän lainkohdan nojalla oikeudenkäyntikulujen korvaamista riita-asioissa koskevat säännökset tulevat sovellettaviksi myös hakemusasioissa. Yleensä hakemusasiat ovat sellaisia, joista asianosaiset eivät voi sopia keskenään ja joissa ehdotettu 2 §:n säännös voisi tulla sovellettavaksi. Tällaisia ovat, kuten edellä on mainittu, esimerkiksi avioeroasiat, jotka vuoden 1988 alusta voimaan tulleen avioliittolain muutoksen mukaan pannaan viille hakemuksella.

3 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös sellaista asiaa varten, jossa on esitetty useita vaatimuksia, jotka asianosaiset vuoroin voittavat. Vastaavanlainen säännös on voimassa olevan luvun 4 §:n 1 momentissa.

Silloin, kun samassa asiassa esitetään puolin ja toisin useita vaatimuksia, oikeudenkäyntikulujen kohdentaminen eri vaatimuksiin on usein äärimmäisen vaikeata. Sen lisäksi on usein vaikeata arvioida sitä, mikä merkitys kokonaiskulujen kannalta on sillä vaatimuksella, jonka asianosainen on joko voittanut tai hävinnyt. Sen vuoksi pykälässä ehdotetaan pääsäännöksi, että asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan.

Joskus on kuitenkin syytä poiketa pykälässä ehdotetusta pääsäännöstä ja velvoittaa asianosainen korvaamaan osaksi vastapuolen kulut. Esimerkiksi silloin, kun vastaaja oikeudenkäynnin alussa myöntää kantajan toisen vaatimuksen, mutta kantajan toinen vaatimus, jonka käsitteleminen on aiheuttanut suurimman osan oikeudenkäyntikuluista, hylätään, kantaja tulisi velvoittaa korvaamaan vastaajan ne oikeudenkäyntikulut, jotka kantajan hylätyn vaatimuksen käsittelystä ovat aiheutuneet.

Myös silloin, kun selvitykseksi jostain vaatimuksesta on esitetty huomattavia kustannuksia vaatinutta, esimerkiksi asiantuntijatodistelua, tulisi nuo eriteltävät kustannukset voida ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta päätettäessä.

Pykälän pääsäännöstä ehdotetaan poikettavaksi myös silloin, kun sillä, minkä asianosainen on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys asiassa. Momentin mukaan asianosaisen tulee tuolloin saada täysi korvaus kuluistaan. Tällainen tilanne on olemassa esimerkiksi silloin, kun kantaja on hävinnyt markkamäärältään selvästi pienemmän vaatimuksen kuin minkä hän on voittanut.

Lainkohdan ilmaisulla ”vuoroin voittavat” tarkoitetaan vuoroin voittamista samassa oikeusasteessa. Oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ylemmän oikeuden osalta säädetään 16 §:ssä.

Pykälän 2 momentti koskee kulukorvauksen määräytymistä niin sanotussa osavoittotilanteessa silloin, kun oikeudenkäynnin kohteena on vain yksi vaatimus. Lainkohdan mukaan tällaisessa tapauksessa on vastaavasti sovellettava 1 momentin säännöksiä.

4 §. Pykälän 1 momentti koskee tilanteita, joissa voittanut asianosainen on aloittanut oikeudenkäynnin ilman, että vastapuoli on antanut siihen aiheutta, taikka muutoin tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut tarpeettoman oikeudenkäynnin.

Oikeudenkäynnin aloittamisesta ilman vastapuolen antamaa aiheutta saattaa olla kysymys esimerkiksi silloin, kun asia olisi järjestynyt ilman oikeudenkäyntiäkin kantajan haluamalla tavalla. Jos kuitenkin kantajan on nostettava kante saadakseen suoritusta koskevan täytäntöönpanokelpoisen tuomion, oikeudenkäyntiä ei ole pidettävä tarpeettomana.

Ehdotetussa lainkohdassa mainitaan voittaneen asianosaisen korvausvastuun perusteena myös se, että hän on muutoin tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut tarpeettoman oikeudenkäynnin. Tämä määräys kohdistuu lähinnä oikeudenkäynnissä voittaneeseen vastaajaan. Vastaaja voi aiheuttaa lainkohdassa tarkoitettua tarpeettoman oikeudenkäynnin esimerkiksi laiminlyömällä ilmoittaa vastapuolelle seikasta, johon hänen oikeutensa kiistatta perustuu ja josta vastapuoli ei ole tiennyt eikä hänen ole pitänytkaan tietää. Jos näissä tapauksissa on ilmeistä, että kantaja ei olisi nosta-

nut kannetta, jos hän olisi saanut tiedon mainitusta seikasta, lainkohta tulee sovellettavaksi.

Edellytyksenä lainkohdan soveltamiselle on, että hävinneen asianosaisen tietämättömyys asian ratkaisuun vaikuttavasta seikasta on johtunut hänen vastapuolensa menettelystä tai laiminlyönnistä.

Pääsäännön mukaan voittanut asianosainen tulisi sen lisäksi, että hän saisi pitää omat oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, velvoittaa osaksi tai kokonaan korvaamaan myös vastapuolensa kulut.

Momentin korvausvelvollisuutta koskeva säännös ei ole kuitenkaan ehdoton. Momentin mukaan kumpikin asianosainen on kuitenkin määrättävä pitämään kulunsa vahinkonaan, jos siihen on aihetta asiassa ilmenneisiin seikoihin nähden. Tällöin on otettava huomioon myös hävinneen asianosaisen menettely. Kulut voitaisiin kuitata esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, että hävinnyt asianosainen, joka jo ennen oikeudenkäyntiä on tarjoutunut suorittamaan sittemmin tuomituksi tulleen määrän, oikeudenkäynnin aikana peruuttaa tarjouksensa ja kiistää kanteen kokonaisuudessaan.

Pykälän 2 momentin mukaan asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jos hävinnyt asianosainen ei ole ennen oikeudenkäyntiä tiennyt eikä hänen ole pitänyt tietää sitä tosiseikkaa, josta asian lopputulos aiheutui.

Lainkohtaa voidaan soveltaa esimerkiksi tapauksessa, jossa kuolinpesä vaatii maksua suorituksesta ja velallinen vasta oikeudessa esittää kuitenkin suoritetusta maksusta, josta ei ole merkintöjä vainajan tileissä. Pykälän 2 momentin soveltaminen edellyttää, että kumpikaan asianosaisista ei ennen oikeudenkäyntiä ole tiennyt kuitista, vaan tämä löytyy vasta oikeudenkäynnin aikana. Jos taas velallinen olisi tiennyt kuitista ja jättämällä ilmoittamatta siitä vastapuolelleen aiheuttaisi tarpeettoman oikeudenkäynnin, olisi sovellettava pykälän 1 momenttia.

Ero pykälän 1 ja 2 momentin soveltamisen edellytysten välillä on siinä, että ensiksi mainitussa lainkohdassa edellytetään hävinneen asianosaisen tietämättömyyden johtuneen vastapuolen menettelystä tai laiminlyönnistä, kun taas 2 momentissa tarkoitettu tietämättömyys ei ole johtunut vastapuolen syystä.

Tietämättömyys jostakin asian ratkaisuun vaikuttavasta tosiseikasta ei vielä yksinään riitä

vapauttamaan asianosaista oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta. Lisäksi edellytetään, ettei asianosaisen olisi pitänyt tietää tätä seikkaa. Tätä kysymystä harkittaessa voidaan pitää ohjeena normaalin henkilön huolellisuusvelvoitetta.

Momenttia voidaan soveltaa myös silloin, kun asianosaisen käyttäytyminen on perustunut vakiintuneeseen laintulkintaan, ja oikeudenkäynnin aikana tuo tulkinta esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisun johdosta muuttuu tai itse juttu ratkaistaan aikaisemmassa tulkinnasta poikkeavalla tavalla.

Momenttia ei sovelleta kuitenkaan silloin, kun on epäselvää tai tulkinnanvaraista, miten lakia käsiteltävänä olevaan tapaukseen tulisi soveltaa. Jos oikeudellinen epäselvyys hyväksyttäisiin niin sanotuksi kuitausperusteeksi, olisi olemassa vaara, että lain 1 §:ssä tarkoitettu täyden kulukorvauksen periaate ei käytännössä tarkoitetulla tavalla toteutuisi.

Asianosaisella on oikeus vedota tietämättömyyteensä luonnollisesti vain niin kauan kuin hän ei ole saanut tietoa oikeasta seikasta.

Asianosainen, joka saatuaan tietää mainitusta seikasta, on pysynyt vaatimuksessaan, olisi kuitenkin velvollinen korvaamaan vastapuolelle aiheutuneet kustannukset kokonaan tai osaksi. Tällöin on kiinnitettävä huomiota siihen, minkä merkityksen asianosaiset ovat antaneet mainitulle seikalle. Tällaisia kuluja voi aiheutua joko samassa tuomioistuimessa asian jatkokäsittelyssä taikka muutoksenhaun johdosta ylemmässä tuomioistuimessa.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen velvollisuudesta korvata ne oikeudenkäyntikulut, jotka hän on aiheuttanut pitämällä oikeudenkäyntiä tahallaan tai huolimattomuudesta pykälässä tarkoitettulla tavalla.

Pykälän mukaan asianosainen on velvollinen korvaamaan toiselle asianosaiselle ne kulut, jotka ovat aiheutuneet, kun hän tahallaan tai huolimattomuudesta on pitkittänyt oikeudenkäyntiä jäämällä pois tuomioistuimesta taikka jättämällä noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä taikka esittämällä väitteen, jonka hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää aiheettomaksi, taikka menettelemällä muuten velvollisuutensa vastaisesti.

Tämä korvausvelvollisuus olisi voimassa siitä riippumatta, kuinka oikeudenkäyntikulut muiden säännösten mukaan olisi korvattava.

Yleisenä periaatteena on pidettävä sitä, että

asianosaisen tulee koko oikeudenkäynnin ajan toimia siten, ettei hän aiheutta pitkiä oikeudenkäyntiä. Tämän vuoksi hänen tulisi jo oikeudenkäynnin alussa laatia haastehakemus ja mahdollinen kirjallinen vastaus siten kuin 5 luvun 2 ja 10 § edellyttävät. Laissa on lisäksi nimenomaisia säännöksiä, joiden tarkoituksena on estää oikeudenkäynnin aiheeton pitkittäminen. Lain 5 luvun 18 §:n 3 momentin mukaan asianosaisen on perehdyttävä asiaan niin hyvin, ettei asian käsittelyä tarvitse hänen laiminlyöntinsä vuoksi lykätä.

Saman luvun 22 §:n mukaan tuomioistuim voi tarvittaessa asiassa, jossa sovinto on sallittu, kehottaa asianosaista määräajassa ilmoittamaan muun muassa vaatimuksensa ja niiden perusteet sekä todisteet uhalla, ettei hän määräjän jälkeen saa vedota uuteen seikkaan taikka ilmoittaa uutta todistetta, ellei hän saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä johtuu pätevistä syistä.

Pääkäsittelyssä asianosainen ei 6 luvun 9 §:n mukaan saa vedota sellaiseen seikkaan tai todisteeseen, johon hän ei ole vedonnut valmistelussa, ellei hän saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä on johtunut pätevistä syistä.

Siten asioissa, joissa sovinto on sallittu, uusilla alioikeusmenettelyä koskevilla säännöksillä pyritään estämään perusteettomia viivytyksiä. Ehdotettu kulukorvausta koskeva säännös täydentäisi prosessitehosteena mainittuja säännöksiä tällaisissa riita-asioissa. Lisäksi sitä voitaisiin soveltaa sellaisissa asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu.

Jotta ehdotettu lainkohta voisi tulla sovellettavaksi, asianosaisen menettelyn tai laiminlyönnin on pitänyt johtaa asian käsittelyn pitkittymiseen taikka muuten tuottaa toiselle asianosaiselle kustannuksia. Näin on asian laita esimerkiksi silloin, kun asian käsittely pitkittyy sen vuoksi, että asianosainen ei ole täyttänyt hänelle asetettuja velvoitteita taikka kun vastapuoli joutuu esittämään uusia todisteita asianosaisen perusteettomien väitteiden johdosta. Jos juttu on voitu ratkaista asianosaisen poissaolosta huolimatta taikka asianosaisen perusteettomat väitteet on heti hylätty ilman, että siitä on aiheutunut lisäkustannuksia, ei lainkohta tule sovellettavaksi.

Edellytyksenä pykälän soveltamiselle on, että asianosainen on oikeudenkäyntiä pitkittämällä tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut kustannuksia vastapuolelleen. Tahallisuus tai

huolimattomuus puuttuu esimerkiksi silloin, kun asianosaisella on ollut pätevä syy poissaoloonsa, vaikka hänellä ei olisikaan 12 luvun 28 §:ssä tarkoitettua laillista estettä. Esteen tulee kuitenkin olla ollut perusteltu ja hyväksyttävä syy poissaoloon taikka oikeuden antamien määräysten noudattamatta jättämiseen.

Vaikka lainkohdassa puhutaan ainoastaan asianosaisen menettelystä tai laiminlyönnistä, tulee hänen samoin kuin nykyisinkin vastata myös edustajansa, asiamiehensä tai avustajansa toimista. Tämä seuraa jo näiden tehtävien ja valtuutuksen luonteesta. Asianosaisen edustaja, asiamies tai avustaja voi tosin päämiehensä ohella joutua kuluvaluustaeseen ehdotuksen 6 §:n nojalla.

Lainkohta tulee sovellettavaksi myös silloin, kun asianosainen, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, on nostanut sen johdosta takaisinsaantikanteen, jonka hän voittaa. Molemmat jutut on tällöin käsiteltävä oikeudenkäyntikulujen suhteen yhtenä kokonaisuutena. Takaisinsaantikanteen voittaneen asianosaisen tulee korvata vastapuolelleen poissaolostaan tai muusta laiminlyönnistään aiheutuneet ylimääräiset kustannukset, vaikka hän jutun lopputuloksen johdosta onkin oikeutettu saamaan korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan asiassa.

Asianosainen on pykälän mukaan velvollinen korvaamaan pykälässä tarkoitettut kustannukset, riippumatta siitä kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava. Tämä tarkoittaa sitä, että asianosainen, joka on menetellyt pykälässä tarkoitettulla tavalla, joutuu korvaamaan menettelyllään aiheuttamansa kustannukset, vaikka hän voittaakin pääasian taikka hänellä luvun jonkun muun pykälän nojalla olisikin oikeus saada korvaus oikeudenkäyntikuluistaan.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen edustajan, asiamiehen ja oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudesta osallistua päämiehensä ohella toisen asianosaisen oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen.

Oikeudenkäyntimenettelyn joutuisuuden ja keskittämisen kannalta on tärkeää, että asianosaisten ohella myös heidän edustajansa, asiamiehensä ja avustajansa täyttävät velvollisuutensa oikeudenkäynnissä asianmukaisesti. Sen vuoksi asianosaisen edustaja, asiamies tai avustaja, joka 4 tai 5 §:ssä tarkoitettulla tavalla tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut toiselle asianosaiselle päämiehensä korvattaviksi tulevia kustannuksia, voidaan pykä-

län nojalla velvoittaa, sen jälkeen, kun hänelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi, yhteisvastuullisesti asianosaisen ohella korvaamaan tällaiset kulut.

Lainkohdan soveltaminen edellyttää, että asianosaisen edustaja, asiamies tai avustaja on omalla toiminnallaan tai laiminlyönnillään aiheuttanut toiselle asianosaiselle tarpeettomia lisäkustannuksia. Asianosaisen asiamies tai muu edustaja ei siten vastaa välittömästi päämiehensä menettelystä oikeudenkäynnissä. Jos korvausvelvollisuus perustuu esimerkiksi asiaa tehtyyn perusteettomaan väitteeseen, asianosaisen asiamiehen tai muun edustajan korvausvastuu edellyttää, että myös hän on käsittänyt tai ainakin hänen olisi pitänyt käsittää väitteen perusteettomuuden. Sen sijaan asianosainen itse on aina vastuussa myös hänen edustajansa, asiamiehensä tai avustajansa aiheuttamista tarpeettomista lisäkustannuksista.

Asiamiehen ja avustajan kulukorvausvastuuta on kuitenkin sovellettava tietyllä varovaisuudella, sillä pääsäännön mukaan asiamies ja avustaja on oikeutettu luottamaan päämiehensä tosiasioita ja muita oikeudenkäyntimenettelyyn vaikuttavia kysymyksiä koskeviin ilmoituksiin.

Asiamiehen ja avustajan kulukorvausvastuu tulee rajoittaa vain sellaisiin tilanteisiin, joissa asiamies tai avustaja on toiminut tietoisesti asianosaiselle kuuluvien oikeudenkäyntivelvollisuuksien vastaisesti taikka joissa näiden velvollisuuksien rikkominen on johtunut huolimattomuudesta.

Pykälässä tarkoitettusta menettelystä on kysymys esimerkiksi silloin, kun asiamies aiheuttaa toiselle asianosaiselle tarpeettomia kustannuksia toimimalla päämiehensä toimiohjeiden vastaisesti taikka kun asiamies esittää perusteettomiksi tietämiään väitteitä tai sellaista todistelua, jolla ei voi olla merkitystä asiassa.

Pykälässä tarkoitettua huolimattomuudesta on kysymys, kun asiamies tai avustaja on unohtanut saapua tuomioistuimeen tai noudattaa tuomioistuimen antamia määräyksiä.

Edustaja, asiamies tai avustaja voidaan pykälän nojalla velvoittaa korvaamaan vastapuolelle aiheutetut kulut yhdessä päämiehensä kanssa. Pykälän mukaan he vastaisivat kulujen korvaamisesta yhteisvastuullisesti.

Ehdotuksen 11 §:n nojalla tuomioistuimen on korvausvelvollisen vaatimuksesta määrättävä,

kuinka yhteisvastuullisten korvausvelvollisten on osallistuttava kulujen korvaamiseen.

Samalla tavoin kuin 5 §:n mukaan, tämänkin pykälän nojalla asianosainen on velvollinen korvaamaan pykälässä tarkoitettut kustannukset, riippumatta siitä kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava. Tämä tarkoittaa sitä, että edustaja, asiamies tai avustaja voidaan yhdessä päämiehensä kanssa velvoittaa korvaamaan pykälässä tarkoitettut kulut, vaikka hänen päämiehensä voittaa pääasian taikka päämiehelle luvun jonkun muun pykälän nojalla olisi oikeus saada korvaus oikeudenkäyntikuluistaan.

Pykälän mukaan tuomioistuimen olisi päätettävä korvausvelvollisuudesta, vaikka vaatimusta siitä ei olisi esitettykään. Tuomioistuimen voisi siis päättää korvausvelvollisuudesta omasta aloitteestaan. Ennen korvausvelvollisuudesta päättämistä tuomioistuimen olisi pykälän mukaan varattava sille, joka voidaan määrätä korvausvelvolliseksi, tilaisuus tulla korvausvelvollisuudesta kuulluksi. Tilaisuuden varaaminen on tärkeitä muun muassa sen vuoksi, että tuomioistuin voi varmistua siitä, että korvausvelvollisuudesta määräämisen edellytykset ovat olemassa.

Ehdotetussa lainkohdassa ei säännellä asiamiehen tai muun edustajan vastuuta omalle päämiehelleen aiheuttamastaan vahingosta, vaan tämä määräytyisi edelleenkin yleisten vahingonkorvaus- ja sopimusoikeudellisten säännösten mukaisesti.

7 §. Pykälässä käsitellään oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden määräytymistä selaisissa tapauksissa, kun kanne on jätetty tutkimatta tai sillensä.

Ehdotetun 1 momentin mukaan asianosaisen, jonka kanne jätetään tutkimatta, katsotaan hävinneen asian. Näin ollen asianosainen, jonka kanne jätetään tutkimatta, on pääsäännön mukaan velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jollei 2—5 §:n säännöksistä muuta johdu.

Ehdotetun 2 momentin mukaan asianosaisen tulee pääsäännön mukaan korvata vastapuolensa oikeudenkäyntikulut silloin, kun asia jätetään sillensä hänen kanteen peruuttamisensa tai tuomioistuimesta poissaolonsa vuoksi. Korvausvelvollisuudesta voitaisiin kuitenkin määrätä toisin, jos siihen on erityistä syytä. Tällainen poikkeustapaus on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun kantaja on peruuttanut kanteensa sen vuoksi, että vastaaja kanteen

vireillepanon jälkeen on täyttänyt vaaditun suorituksen. Tällöin kantaja on asiallisesti voittanut juttunsa ja hänen tulee myös saada korvaus kuluistaan.

8 §. Pykälän 1 momentissa säännellään se, minkälaiset kulut ovat korvattavia oikeudenkäyntikuluja eli sellaisia kuluja, joista voittanut asianosainen voi saada korvausta ja jotka hävinnyt asianosainen voi joutua vastapuolelleen korvaamaan.

Asianosaisen on tärkeää jo ennen oikeudenkäyntiin ryhtymistään saada mahdollisimman tarkasti tietää, mistä oikeudenkäyntikuluista hän jutun voittaessaan tulee saamaan korvausta tai vaihtoehtoisesti asian hävitessään voi joutua korvausvastuuseen.

Pykälän mukaan oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysin vastata oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneita kustannuksia. Edellytyksenä on, että nämä kustannukset kohtuuden mukaan ovat olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi.

Oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta aiheutuvia kustannuksia ovat esimerkiksi tarpeellisten asiakirjojen hankkimisesta, todistajien ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa tarkoitettujen asiantuntijoiden palkkioista sekä oikeudenkäyntimaksuista aiheutuneet kustannukset. Lisäksi kustannuksia voi aiheutua erilaisten todisteiden hankkimisesta, tarkastuksista, katselmuksista ja vahingon selvittämisestä.

Oikeudenkäynnin valmistelulla tarkoitetaan tässä myös asianosaisten välisiä neuvotteluja oikeudenkäynnin ulkopuolella riitakysymyksen täsmentämiseksi tai oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaiseksi toteuttamiseksi.

Pykälää sovellettaessa on kussakin yksittäisessä tapauksessa harkittava, ovatko toimenpiteistä aiheutuneet kustannukset kohtuuden mukaan olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Ratkaisevaa on, onko asianosaisella toimenpiteen suorittamisen ajankohtana ollut syytä pitää sitä aiheellisena.

Jos asianosainen on esimerkiksi hankkinut todisteita kumotakseen vastapuolen tekemän väitteen, hän on oikeutettu korvaukseen siitä aiheutuneista kustannuksista, vaikka hankittu todiste sittemmin tulisi tarpeettomaksi vastapuolen peruutettua väitteensä. Jos toimenpite jo suorittamisajankohtanaan on kohtuuden mukaan harkittuna ollut aiheeton asianosaisen

oikeuden valvomiseksi, tällä ei ole oikeutta korvaukseen siitä aiheutuneista kustannuksista.

Korvattavina oikeudenkäyntikuluina on mainittu erikseen avustajan ja asiamiehen palkkio. Palkkio on määrättävä huomioon ottaen asian vaikeus ja laajuus sekä suoritettun työn määrä ja laatu. Huomiota on kiinnitettävä myös kysymyksessä olevan etuuden arvoon ja merkitykseen.

Palkkioon eivät sisälly suoranaiset kulut, kuten esimerkiksi matka- ja majoituskulut, jotka on korvattava erikseen. Jos asianosainen on käyttänyt kaukaa saapunutta asiamiestä tai avustajaa, samalla tavoin kuin muidenkin toimenpiteiden osalta on harkittava, ovatko tästä aiheutuneet lisäkustannukset olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun pysyvä asiakassuhde tai päämiehen ja asiamiehen yhteinen asuinpaikka on edellyttänyt päämiehen valitseman asiamiehen käyttämistä.

Korvausta tulee pykälän mukaan suorittaa myös asianosaisen työstä ja ajanhukasta oikeudenkäynnin johdosta. Tällöin tarkoitetaan nimenomaan oikeudenkäynnistä aiheutunutta välitöntä työtä ja ajanhukkaa. Asianosaisella olisi oikeus saada kohtuullinen korvaus oikeudenkäyntiä varten suorittamastaan työstä siinäkin tapauksessa, että hän tekee mainittua työtä vapaa-aikanaan tai ei ole lainkaan työssä eikä hänelle näin ollen aiheudu ansion menetyksiä. Ajanhukkaa on esimerkiksi se, että asianosainen joutuu loma-aikanaan olemaan läsnä tuomioistuimessa. Sitä vastoin asianosaisella ei ole oikeutta korvaukseen esimerkiksi pelkästä epämuksavuudesta, haitasta tai henkisestä kärsimyksestä.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi myös nimenomainen säännös siitä, että sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi suoritettujen neuvottelut, joilla on asianosaisen vaatimuksen kannalta välitöntä merkitystä, luetaan oikeudenkäynnin valmisteluun. Tällä määräyksellä pyritään edistämään sovintoneuvottelujen käymistä. Kun ensisijaisena tavoitteena on pidettävä sitä, että asianosaiset sopivat riitansa, on tärkeää, että oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat säännökset edistävät tuon tavoitteen toteuttamista.

Jos sovintoneuvotteluja ei luettaisi oikeudenkäynnin valmisteluun liittyviin kustannuksiin, asianosainen, joka voittaa jutun, ei saisi korvausta jutun sopimiseksi käydyistä neuvotte-

luista aiheutuneista kustannuksista. Seurauksena saattaisi olla suorastaan sovintoneuvottelujen välttäminen.

Pykälän mukaan edellytyksenä on lisäksi, että sopimusneuvottelut ovat koskeneet oikeudenkäynnin kohteena olevaa vaatimusta tai niillä on ollut asianosaisen vaatimuksen kanalta ainakin välitöntä merkitystä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntikuluille maksettavasta korosta. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan oikeudenkäyntikuluille tuomitaan maksettavaksi korkolain (633/82) 4 §:n 1 momentin mukaista 16 prosentin viivästyskorkoa korvauksen tuomitsemispäivästä lukien.

Koronmaksuvelvollisuuden määrittäminen alkavaksi tuomitsemispäivästä tai ratkaisun antamispäivästä johtaa kuitenkin siihen, että oikeudenkäyntikulujen maksuhetkellä maksu on aina myöhässä. Itse asiassa ei ole asianmukaista vahvistaa viivästyskorkoa maksettavaksi sellaisesta ajankohdasta lähtien, jolloin maksua pääsäännön mukaan ei voida suorittaa.

Korkolain 6 §:n, joka koskee velkaa, jonka eräpäivä ei ole määrätty, ja 7 §:n, joka koskee korvausvelkaa, mukaan viivästyskorkoa on maksettava siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut vaatimuksen esittämisestä. Momenttiin ehdotetaan otettavaksi vastaava säännös myös oikeudenkäyntikulukorvauksen osalta.

Momentissa ehdotetaan, että oikeudenkäyntikulujen korvaukselle on vaadittaessa määrättävä viivästyskorkoa 16 prosenttia siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut korvauksen tuomitsemispäivästä.

9 §. Pykälä koskee oikeudenkäyntikulujen korvausvastuuta silloin, kun samalla puolella on enemmän kuin yksi korvausvelvollinen.

Pykälän 1 momentin mukaan silloin, kun kaksi tai useampi asianosainen on velvollinen korvaamaan samat oikeudenkäyntikulut, vastaavat he niiden korvaamisesta yhteisvastuullisesti.

Pykälän 2 momenttiin otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan asianosaisen tulee yksinään korvata kustannukset, jotka liittyvät sellaiseen asian osaan, joka koskee ainoastaan häntä. Samoin on meneteltävä, jos asianosainen on aiheuttanut kustannuksia 5 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Esimerkkinä tapauksista, joissa kustannukset liittyvät ainoastaan jotakin asianosaista koskevaan asian osaan, voidaan mainita velkojan ajama kanne velallista ja takaajaa vastaan. Jos

siinä jutun voittaneelle kantajalle on aiheutunut erityisiä kustannuksia takauksen pätevyyden osoittamisesta, tulee takaajan yksinään korvata nämä kulut.

Puheena olevassa pykälässä ei säännellä sitä, kuinka vastapuolelle maksettaviksi tuomitut oikeudenkäyntikulut on jaettava yhteisvastuullisten korvausvelvollisten kesken. Tästä ehdotetaan otettavaksi säännös 11 §:ään.

10 §. Pykälässä säännellään oikeudenkäyntikulujen korvausvastuusta silloin, kun asianosainen oikeudenkäynnin aikana on 12 luvun 5 a §:n nojalla luovuttanut oikeutensa riidan kohteeseen toiselle eli kun on kysymys niin sanotusta erityisseuraannosta. Voimassa olevassa laissa ei ole erityissäännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvausvastuusta myöskään tällaisten tapausten varalta. Yleisseuraannossa, kuten esimerkiksi perillisen tullessa alkuperäisenä asianosaisena olleen perittävän sijaan tai yhtiöiden sulautuessa keskenään, sijaan tullut jo yleisten periaatteiden mukaan vastaa myös aikaisemmista kuluista.

Vastaajan oikeusturva edellyttää, ettei kantaja luovuttamalla oikeutensa riidan kohteeseen toiselle kesken oikeudenkäynnin voi vapautua siihen mennessä syntyneiden kulujen korvausvastuusta. Siksi on edellytettävä, että myös alkuperäisen kantajan sijasta oikeudenkäyntiä jatkamaan ryhtyvä vastaa aikaisemmista kuluista. Sen vuoksi ehdotetun 1 momentin mukaan alkuperäinen kantaja ja hänen sijaansa kannetta ajamaan ryhtynyt vastaavat yhteisvastuullisesti niistä oikeudenkäyntikuluista, jotka ovat syntyneet ennen sijaantuloa. Sen jälkeen syntyneistä kuluista uuden kantajan tulee vastata yksinään.

Kustannusten syntymisajankohtana on tiettyissä tapauksissa pidettävä jo sitä ajankohtaa, jolloin on suoritettu se toimenpide, jonka johdosta on sittemmin jouduttu suorittamaan kuluja. Näin on esimerkiksi silloin, kun todistaja on kutsuttu oikeuteen jo ennen sijaantuloa, mutta häntä kuullaan siellä vasta sijaantulon jälkeen.

Myös vastaajan osalta sijaantulossa voi olla kysymys joko yleisseuraannosta tai erityisseuraannosta. Kuten edellä on jo todettu, yleisseuraannossa seuraaja vastaa ennen sijaantuloa syntyneistä kustannuksista. Erityisseuraanto vastaajan puolella edellyttää 12 luvun 5 a §:n nojalla aina kantajan suostumusta. Tämän johdosta kantajan edun huomioon ottaminen ei vaadi, että alkuperäisen vastaajan tulisi olla

vastuussa siihen mennessä syntyneistä oikeudenkäyntikuluista. Sen vuoksi 2 momentissa ehdotetaan, että vastaajan tilalle oikeudenkäyntiin uudeksi vastaajaksi tulleen henkilön tulee yksinään vastata kaikista asiasta aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista.

Ehdotettu momentti ei koske sellaisia vastaajia, jotka on haastettu uusiksi vastaajiksi alkuperäisten vastaajien oheen.

11 §. Pykälä koskee korvausvelvollisten keskinäisen vastuun jakamista silloin, kun heidän on yhteisvastuullisesti korvattava vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioistuimen on jonkun yhteisvastuullisen korvausvelvollisen vaatimuksesta määrättävä, kuinka korvausvelvollisuus heidän kesken on jaettava vai onko jonkun heistä korvattava kaikki kulut. Tuomioistuin voisi siten harkintansa mukaan myös määrätä, että joku tai jotkut korvausvelvollisista vastaavat yksin kulujen korvaamisesta.

Perusteena korvausvelvollisuutta jaettaessa on yleensä pidettävä asianomaisten pääluvun mukaista osuutta pääasiassa. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, jos siihen on aihetta joidenkin muiden asiaan liittyvien seikkojen vuoksi.

Tuomioistuin voisi ottaa kysymyksen korvausvelvollisuuden jakamisesta harkittavakseen ainoastaan jonkun korvausvelvollisen vaatimuksesta. Tällainen vaatimus olisi mahdollista tehdä joko pääasian yhteydessä taikka myöhemmin erillisellä kanteella. Myöhemmin erikseen tehty vaatimus on oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n nojalla käsiteltävä siinä tuomioistuimessa, joka on ratkaissut pääasian.

12 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös 18 luvun 8 §:ssä tarkoitettujen väliintulijan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta ja hänen oikeudestaan saada kuluksa korvatuksi.

Sanotussa 8 §:ssä säädetään, että jos joku, joka ei ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, väittää, että asia koskee hänen oikeuttaan, ja esittää todennäköisiä syitä väitteensä tueksi, hän saa osallistua väliintulijana jomman kumman asianosaisen puolella oikeudenkäyntiin.

Pykälässä tarkoitettua niin sanotusta sivuväliintulosta on erotettava niin sanottu pääväliintulo, jolloin kolmas henkilö moittii kummankin alkuperäisen asianosaisen oikeutta ja vaatii riidan kohdetta itselleen. Tällöin syntyy kokonaan uusi kanne, jossa pääväliintulija on kantajana ja alkuperäiset asianosaiset vastaaji-

na. Pääväliintulijasta tulee siten asianosainen, jolloin korvausvelvollisuus hänen vireille panemastaan uudesta kanteesta aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista määräytyy tavallisten kulusäännösten nojalla.

Ehdotetun säännöksen mukaan sivuväliintulijan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen näistä kuluista on vastaavasti voimassa, mitä 21 luvussa säädetään asianosaisesta. Sivuväliintulijan tulee kuitenkin vastata ainoastaan niistä erityisistä kuluista, jotka ovat aiheutuneet hänen väliintulostaan. Lisäksi lainkohdassa on nimenomaisesti mainittu, ettei asianosaista, jonka puolella sivuväliintulija on esiintynyt, saa velvoittaa korvaamaan väliintulosta aiheutuneita kustannuksia.

Ehdotetun lainkohdan mukaan sivuväliintulija vastaa ainoastaan omista toimenpiteistään aiheutuneista kustannuksista. Hän ei siten vastaa niistä kuluista, jotka liittyvät hänen ja asianosaisen yhdessä suorittamiin toimenpiteisiin. Jos taas sivuväliintulija on tukenut voittonutta asianosaista, hänellä olisi samanlainen oikeus kuin asianosaisellakin korvaukseen hänelle aiheutuneista kuluista.

Jos se, jonka puolella väliintulija on esiintynyt, peruuttaa kanteensa, on myös sivuväliintulijan kuluvastuun osalta tämän lainkohdan lisäksi noudatettava soveltuvin osin 7 §:n 2 momentin säännöstä. Sen mukaan sivuväliintulija vastaa väliintulostaan vastapuolelle aiheutuneista erityisistä kuluista, jollei erityisten seikkojen takia ole aihetta määrätä korvausvelvollisuudesta toisin.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan väliintulijan edustajan, asiamiehen tai avustajan osalta viitattavaksi luvun asianosaisen edustajan, asiamiehen tai avustajan korvausvelvollisuutta koskeviin säännöksiin.

13 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisten korvausvastuusta sellaisista kuluista, jotka eivät välittömästi koske asianosaisten omia toimenpiteitä oikeudenkäynnissä. Tällaisia kuluja voi aiheutua esimerkiksi tuomioistuimen määräämästä todisteiden hankinnasta.

Mualla laissa olevien säännösten nojalla korvaukset todisteiden hankkimisesta on tiettyissä tapauksissa suoritettava valtion varoista taikka asianosaisten tulee maksaa ne yhteisvastuullisesti.

Sellainen säännös on esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 16 §:ssä. Sen mukaan

tuomioistuimen omasta aloitteestaan määräämästä asiakirjan oikeuteen tuomisesta aiheutuneet kustannukset on suoritettava valtion varoista ja asianosaiset on velvoitettava korvaamaan ne valtiolle siten kuin valtion varoista rikosasioissa suoritettujen todistajanpalkkioiden korvaamisesta on säädetty. Saman luvun 40 §:n 2 momentin mukaan silloin, kun tuomioistuin on riita-asiassa omasta aloitteestaan kutsunut todistajan, asianosaisten on yhteisvastuullisesti suoritettava hänelle korvaus.

Lain 17 luvun 53 §:n 2 momentin mukaan korvaus asiantuntijalle riita-asiassa on asianosaisten suoritettava yhteisvastuullisesti, jollei asiantuntijaa ole määrätty ainoastaan jonkun asianosaisen pyynnöstä. Saman pykälän 3 momentin mukaan asiantuntijalle, jonka tuomioistuin on määrännyt omasta aloitteestaan, voidaan määrätä maksettavaksi ennakkoa valtion varoista. Tässä tarkoitettun korvauksen maksamisesta takaisin valtiolle säädetään nykyisin 21 luvun 3 §:n 2 momentissa. Sen mukaan hävinnyt asianosainen on velvoitettava korvaamaan se valtiolle, jollei tuomioistuin asian laatuun nähden harkitse, että se on molempien asianosaisten korvattava tahi jäävä valtion vahingoksi. Katselmuksen kustannuksista on 17 luvun 59 §:n mukaan soveltuvin osin voimassa, mitä mainituissa 53 §:ssä on säädetty.

Käsitteltävänä olevan pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten asianosaisten velvollisuus korvata edellä mainitut kulut jaetaan heidän kesken. Ehdotetun säännöksen mukaan velvollisuudesta korvata valtion varoista maksetut todistelusta tai muusta toimenpiteestä aiheutuneet kustannukset takaisin valtiolle on voimassa, mitä luvussa säädetään oikeudenkäyntikuluista. Vastaavasti olisi momentin mukaan meneteltävä niiden kulujen osalta, joiden korvaamisesta asianosaiset vastaavat yhteisvastuullisesti.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan 21 luvun 3 §:n mukainen säännös jonka mukaan tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentissa tarkoitettu valtion varoista maksettu kustannus jää kokonaan tai osaksi valtion vahingoksi.

14 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, voimassa olevan lain mukaisesti, että sen, joka haluaa korvausta oikeudenkäyntikuluista, tulee esittää korvausvaatimuksensa ennen käsittelyn päättymistä.

Luvun voimassa olevan 1 §:n mukaan tuomioistuin voi velvoittaa vastapuolen korvaa-

maan asianosaiselle haastamisesta aiheutuneet ja tuomion lunastamisesta aiheutuvat kohtuulliset kulut, vaikka asianosainen ei olisikaan sellaista vaatimusta esittänyt. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin ei sitä vastoin saa omasta aloitteestaan tuomita esimerkiksi oikeudenkäyntimaksua korvattavaksi. Ehdotus johtuu siitä, että sanottujen korvausten tuomitseminen viran puolesta saattaa johtaa asiallisesti väärään lopputulokseen sen vuoksi, että asianosainen ei olekaan halunnut korvausta. Sen vuoksi asianosaisen on, halutessaan korvauksen sanotuista maksuista, esitettävä sitä tarkoittava nimenomainen vaatimus.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamisen vaatimisesta sisältyy erityissäännös 5 luvun 2 ja 10 §:ään. Lainkohdat sisältävät säännökset haastehakemuksen ja vastauksen sisällöstä. Haastehakemuksessa on 2 §:n ja vastauksessa 10 §:n perusteella, muiden tietojen ohella, mainittava oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus, jos kantaja tai vastaaja pitää sitä aiheellisenä. Lainkohtien perusteluissa (hall.es. 15/90 vp.) todetaan, että kuluvaatimuksen esittäminen jo tuossa vaiheessa on tärkeätä, koska asia voidaan ratkaista kantajaa ja vastaajaa enempää kuulematta suoraan haastehakemuksen mukaisesti taikka vastaajan eduksi.

Jos korvausvaatimusta ei ole hakemuksessa tai vastauksessa tehty, kantajalla ja vastaajalla olisi mahdollisuus tehdä se nyt käsiteltävänä olevan pykälän mukaisesti myöhemmin valmistelussa tai pääkäsittelyssä, jos asian käsittely jatkuu. Lisäksi kantajalla ja vastaajalla, käsittelyn jatkuessa, on tietenkin mahdollisuus pyytää kulujen korvaamista myös siltä osin kuin ne ylittävät hänen haastehakemuksessaan tai vastauksessaan mainitsemiensa oikeudenkäyntikulujen määrän.

Tässä momentissa ehdotetaan, että asianosaisen tulee esittäessään oikeudenkäyntikuluvaatimuksensa ilmoittaa, mistä kustannukset koostuvat. Ehdotus vastaa 21 luvun voimassa olevan 1 §:n säännöstä. Tähän saakka on ollut käytäntönä, että asianosaisen puolesta on annettu tuomioistuimelle eritelty lasku useimmiten ainoastaan silloin, kun asianosaisella on ollut asiamies tai avustaja.

Parhaiten se, mistä asianosaisen oikeudenkäyntikulut koostuvat, kävisi ilmi, jos asianosainen muissakin tilanteissa antaisi eritellyn kululaskun. Tämä olisi tärkeätä myös sen vuoksi, että tuomioistuin kulukorvausta mää-

rätessään voisi ottaa huomioon kaikki 8 §:n perusteella huomioon otettavat seikat.

Kun ehdotuksen 8 §:n mukaan korvausta tulee suorittaa myös asianosaisen omasta työstä ja ajanhukasta oikeudenkäynnin johdosta, asianosaisen tulisi, halutessaan sanottuja korvauksia, antaa tuomioistuimelle niiden osalta eritelty lasku. Jos korvausta vaaditaan ehdotuksen 8 §:ssä tarkoitetuista riitakysymyksen sopimiseksi suoritetuista toimenpiteistä aiheutuneista kustannuksista, myös ne tulisi erikseen mainita laskussa.

Laskussa tulisi eritellä myös avustajan palkio ja kulut. Jos oikeudenkäyntikulut ovat jaoteltavissa eri vaatimusten osalta, laskussa tulisi tarvittaessa myös ilmoittaa, miten kulut kohdentuvat sanottuihin vaatimuksiin.

Silloin kun asianosainen ei omasta aloitteestaan huomaa pyytää oikeudenkäyntikulujaan korvattavaksi, tuomioistuimen tulisi kiinnittää asianosaisen huomiota siihen, että tällä on mahdollisuus saada kulunsa korvatuiksi, jos hän esittää sitä tarkoittavan pykälän mukaisen pyynnön. Vastaavasti tuomioistuimen tulee tarvittaessa käyttää kyselyoikeuttaan sen selvittämiseksi, keneen korvausvaatimus kohdistetaan ja mistä eri kuluista korvausvaatimus koostuu.

Lakiin ei ehdoteta otettavaksi erityistä säännöstä oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta kuulemisesta muun kuin 6 §:ssä tarkoitetun edustajan, asiamiehen tai avustajan osalta. Lain voimassa olevassa 21 luvussa ei myöskään ole kuluvaatimuksesta kuulemista koskevaa yleistä säännöstä. Oikeudenkäyntikuluvaatimuksesta kuulemisen katsotaan perustuvan oikeudenkäynnin yleisiin periaatteisiin. Lain 14 luvun 2 §:n mukaan tuomiossa voidaan antaa ratkaisu ainoastaan sellaisiin vaatimuksiin, jotka on esitetty haasteessa tai vastaajan saapuvilla ollessa, kun asia ratkaistaan kantaajan vaatimuksesta vastaajan poissaollessa. Tämän rajoittavan säännöksen on yleisesti katsottu koskevan myös oikeudenkäyntikuluvaatimusta.

Sen lisäksi 12 luvun 36 §:ssä on säännös, jonka mukaan asianosainen, jonka poissaolon vuoksi asia jätetään sillensä, voidaan saapuville tulleen vastapuolen vaatimuksesta velvoittaa korvaamaan tämän oikeudenkäyntikulut. Näin voidaan siis menetellä, varaamatta poisjääneelle tilaisuutta tulla kuulluksi vastapuolen esittämän kuluvaatimuksen johdosta.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös oikeu-

denkäyntikuluista on annettava samalla, kun tuomioistuin ratkaisee asian.

Voimassa olevan 2 §:n mukaan voidaan kysymys oikeudenkäyntikuluista siirtää ratkaistavaksi eri oikeudenkäynnissä. Säännöstä on käytännössä sovellettu hyvin harvoin eikä sellaisen erityissäännöksen säilyttämiselle ole enää perusteita. Tuomioistuin voi voimassa olevan lain mukaan erottaa eri kysymykset käsiteltäväksi erikseen.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntikuluja koskevan kysymyksen ratkaisemisesta silloin, kun asia siirretään toiseen tuomioistuimeen. Momentin mukaan kysymys niiden oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta, jotka ovat syntyneet käsiteltävässä asiaa siirtävässä tuomioistuimessa, on ratkaistava siinä tuomioistuimessa, johon asia on siirretty, samalla kun sanottu tuomioistuin ratkaisee siirretyn asian.

15 §. Pykälä sisältää säännöksen oikeudenkäynnin tehostamiseksi otettujen kulusäännösten huomioon ottamisesta.

Ehdotuksen mukaan, jos oikeudenkäyntikulujen korvaamista on vaadittu, tuomioistuimen on korvausvelvollisuutta ratkaistessaan otettava huomioon 1—10, 12 ja 13 §:n säännökset, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu.

Sanotuilla säännöksillä pyritään osittain oikeudenkäynnin tehokkuuden turvaamiseen ja asian käsittelystä asianosaisille ja yhteiskunnalle aiheutuvien kustannusten säästämiseen. Sen vuoksi on tärkeätä, että mainitut säännökset tulevat sovellettaviksi myös silloin, kun asianosaiset eivät niihin vetoa.

Kun ratkaisu kulukorvauksesta tehdään pääasian ratkaisun yhteydessä, tuomioistuimella on asianosaisia parempi mahdollisuus harkita oikeudenkäyntikulujen kuittaamista koskevien säännösten soveltamisen tarpeellisuus sen vuoksi, että sanottujen säännösten soveltaminen on usein riippuvainen siitä, miten itse pääasia ratkaistaan.

Tuomioistuimen päätöksestä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta tulisi käydä ilmi, millä perusteella tuomioistuin on ratkaissut kysymyksen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta. Silloin kun tuomioistuin on soveltanut 2—10 §:n tai 12—13 §:n säännöksiä, päätöksestä tulisi käydä ilmi, miksi sanottuja säännöksiä on sovellettu ja miten ne ovat vaikuttaneet maksettavaksi tuomittuihin korvauksiin.

16 §. Pykälässä säännellään oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta ylemmän tuomioistuimen osalta.

Edellä olevat tämän luvun säännökset tulevat sovellettaviksi alemmassa tuomioistuimessa syntyneiden kulujen osalta myös silloin, kun alemman tuomioistuimen päätökseen haetaan muutosta. Ylempi tuomioistuin määrää näiden säännösten nojalla asianosaisille alemmassa tuomioistuimessa syntyneiden kulujen korvaamisesta aivan samalla tavoin kuin alemmankin tuomioistuimen olisi pitänyt määrätä, jos se olisi päättänyt pääasiassa samaan lopputulokseen.

Kun edellä olevat kulusäännökset tulevat myös muutoksenhakutuomioistuimessa välittömästi sovellettaviksi, tästä asiasta ei enää tarvitse lausua käsillä olevassa pykälässä. Sen sijaan on tarpeen erityinen säännös muutoksen hakemisesta ylempässä oikeudessa syntyneiden kulujen korvaamisesta.

Ehdotetun 1 momentin mukaan oikeudenkäyntikulut ylemmän tuomioistuimen osalta on määrättävä sen mukaan, mitä muutoksenhakumenettelyssä on tapahtunut ja onko asianosainen voittanut vai hävinnyt muutoksenhaun. Muutoksenhaun voittamisella tai häviämällä tarkoitetaan tällöin sitä, miten muutoksenhakemus on ratkaistu. Jos esimerkiksi muutoksenhaku koskee vain pientä osaa asiasta ja alemman tuomioistuimen päätöstä muutetaan muutosta hakeneen asianosaisen vaatimalla tavalla, häntä on pidettävä voittajana ylemmän tuomioistuimen osalta. Jos alemman tuomioistuimen ratkaisua ei ole muutettu, muutosta hakenut asianosainen on hävinnyt muutoksenhaun.

Kulujen korvausta määrättäessä on myös ylemmän tuomioistuimen osalta noudatettava soveltuvin osin edellä olevia säännöksiä. Sen mukaan muutoksenhaun hävinneen asianosaisen on pääsääntöisesti korvattava vastapuolensa kulut ylempässä tuomioistuimessa. Jos molemmat asianosaiset ovat hakeneet muutosta eikä alemman tuomioistuimen päätöstä muuteta, on heidän katsottava edellä 3 §:ssä tarkoitettulla tavalla vuoroin voittaneen. Samoin 3 §:n säännökset tulevat soveltuvin osin noudatettaviksi silloin, kun asianosaisen muutoksenhakemus hyväksytään ainoastaan osaksi. Jos taas asianosainen peruuttaa muutoksenhakemuksensa, tulee kanteen peruuttamista koskeva 7 §:n 2 momentin säännös soveltuvin osin noudatettavaksi.

Pykälän 2 momentissa on erityissäännös kulujen määräämisestä silloin, kun asia palautetaan ylempään tuomioistuimesta takaisin alempaan tuomioistuimeen. Tällöin ei ole perusteltua, että ylempi tuomioistuin määräisi kuluista sen mukaan, mitä muutoksenhakumenettelyssä on tapahtunut. Jos esimerkiksi asianosainen, jonka muutoksenhakemuksen johdosta juttu on palautettu takaisin alempaan tuomioistuimeen, sittemmin häviää juttunsa, ei olisi kohtuullista, jos hän kuitenkin saisi korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan ylempässä tuomioistuimessa. Sen vuoksi ehdotetun momentin mukaan palautetuissa asioissa vasta alempi tuomioistuin tutkii kulukysymyksen myös ylemmän tuomioistuimen osalta, kun asia palauttamisen jälkeen otetaan uudelleen käsiteltäväksi. Tämänkin kulukysymyksen osalta on noudatettava soveltuvin osin tämän luvun säännöksiä.

Rikosasiat

17 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntikuluista rikosasiassa, jossa ainoastaan asianomistaja käyttää puhevaltaa. Tällöin noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita-asioista säädetään.

Asiaan ei vaikuta se, onko kysymyksessä asianomistajarikos vai virallisen syytteen alainen rikos. Lainkohta koskee ylempässä tuomioistuimessa aiheutuneiden kulujen osalta myös asianomistajan ylemmän tuomioistuimen käsiteltäväksi saattamia rikosasioita, joissa syyttäjä on ajanut syytettä alemmassa tuomioistuimessa, mutta ei ole enää hakenut muutosta sen ratkaisuun ylempältä tuomioistuimelta.

Lisäksi säännös koskee sellaisia tapauksia, joissa asianomistaja on ryhtynyt jatkamaan syytettä, jonka ajamisesta virallinen syyttäjä on luopunut, siltä osin kuin on kysymys sen jälkeen asiassa syntyneistä kuluista.

18 §. Pykälässä ehdotetaan viitattavaksi eräisiin riita-asioita koskeviin kulusäännöksiin. Tällaisia säännöksiä ovat oikeudenkäyntikulujen korvaukselle maksettavaa viivästyskorkoa koskeva 8 §:n 2 momentti, oikeudenkäyntikulujen määräytymistä sivuväliintulotapauksissa koskeva 12 §, kulujen valtiolle korvaamista ja korvausvastuun jakamista koskeva 13 §, päätöksen antamista koskeva 14 §:n 2 momentti, muun muassa 12 ja 13 §:n soveltamista koskeva

15 § sekä kulujen määräämistä ylemmän tuomioistuimen osalta koskeva 16 §.

Täydentävät säännökset

19 §. Pykälän mukaan virallisella syyttäjällä on oikeus valtion puolesta hakea muutosta luvun 13 §:n nojalla tehtyihin ratkaisuihin silloinkin, kun hän ei ole toiminut syyttäjänä tai muutoin valvonut julkista etua asiassa. Mainituissa tapauksissa on kysymys joko valtion varoista maksettavista tai valtiolle korvattavista kustannuksista. Vastaava muutoksenhakuoikeus syyttäjällä on maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 25 §:n mukaan sen lain nojalla tehtyihin ratkaisuihin nähden. Niissä tapauksissa, joissa syyttäjä on toiminut syyttäjänä tai muutoin valvonut julkista etua asiassa, hänellä on ilman nimenomaista säännöstäkin oikeus valtion puolesta hakea muutosta myös oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeviin ratkaisuihin.

20 §. Pykälässä on selventävä säännös kulujen määräämisestä silloin, kun syyttäjän ajaman rikosasian yhteydessä käsitellään asianomistajan kannetta asianosaista vastaan, jolle

ei ole vaadittu rangaistusta tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta, taikka kun muu kuin asianomistaja esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia syytettyä vastaan. Tällaiset kanteet ja vaatimukset ovat sinänsä riita-asian luonteisia, mutta prosessitaloudellisista syistä niitä voidaan esittää myös rikosasian yhteydessä. Korvausvelvollisuuden näiltä osin tulee kuitenkin määräytyä samalla tavalla riippumatta siitä, ajetaanko niitä koskevia kanteita erikseen vai rikosasian yhteydessä. Sen vuoksi ehdotetussa pykälässä on nimenomaisesti lausuttu, että näiltä osin aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen osalta on noudatettava riita-asioista voimassa olevia säännöksiä.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan samanaikaisesti kuin riita-asioiden alioikeusmenettelyn uudistamista koskevat lait eli 1 päivänä joulukuuta 1993.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 53 §:n 4 momentti ja 21 luku, sellaisina kuin ne ovat, 17 luvun 53 §:n 4 momentti 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa (571/48) ja 21 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä

lisätään 12 lukuun uusi 5 a § seuraavasti:

12 luku

Asianosaisista

Asianosaisen puhevallan käyttäminen

5 a §

Jos kantaja oikeudenkäynnin aikana luovuttaa oikeutensa riidan kohteeseen toiselle, luovutuksensaaja voi haastetta ottamatta jatkaa kanteen ajamista siinä muodossa kuin se oli luovutushetkellä.

Jos vastaaja oikeudenkäynnin aikana luovuttaa oikeutensa riidan kohteeseen toiselle, luovutuksensaaja voi tulla vastaajan tilalle oikeudenkäyntiin, jos kantaja suostuu siihen.

Asianosainen, jonka vastapuoli on oikeudenkäynnin aikana luovuttanut riidan kohteen toiselle, voi pyytää, että sanottu luovutuksensaaja kutsutaan asianosaiseksi oikeudenkäyntiin.

17 luku
Todistelusta
 53 §

Valtion varoista etukäteen suoritettun korvauksen maksamisesta takaisin valtiolle säädetään 21 luvun 13 §:ssä.

21 luku
Oikeudenkäyntikuluista

Riita-asiat

1 §

Asianosainen, joka häviää asian, on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jollei muuta ole säädetty.

2 §

Jos asia koskee oikeussuhdetta, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla, asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jollei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

3 §

Jos samassa asiassa on esitetty useita vaatimuksia ja asianosaiset vuoroin voittavat, he saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jollei ole syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan niitä osaksi vastapuolelle. Jos sillä, minkä asianosainen on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys asiassa, hänen tulee saada täysi korvaus kuluistaan.

Mitä 1 momentissa säädetään, on vastaavasti sovellettava, milloin asianosaisen vaatimus hyväksytään ainoastaan osaksi.

4 §

Jos voittanut asianosainen on aloittanut oikeudenkäynnin ilman, että vastapuoli on antanut siihen aiheutta, taikka muutoin tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut tarpeettoman oikeudenkäynnin, hän on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jollei asiassa ilmenneisiin seikkoihin nähden ole aiheutta määrätä, että kumpikin asianosainen saa pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan.

Jos seikka, josta asian lopputulos aiheutui, ei ennen oikeudenkäyntiä ollut hävinneen asian-

osaisen tiedossa eikä hänen olisi pitänytkaan olla siitä tietoinen, tuomioistuin voi määrätä, että asianosaisten on pidettävä oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan.

5 §

Jos asianosainen on jäämällä pois tuomioistuimesta, jättämällä noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä tai esittämällä väitteen, jonka hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää aiheettomaksi, taikka muutoin oikeudenkäyntiä pitkittämällä velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut toiselle asianosaiselle kustannuksia, hän on velvollinen korvaamaan sellaiset kustannukset riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava.

6 §

Asianosaisen edustaja, asiamies tai avustaja, joka 4 tai 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut toiselle asianosaiselle tässä luvussa tarkoitettuja oikeudenkäyntikuluja, voidaan velvoittaa, sen jälkeen kun hänelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi, yhteisvastuullisesti asianosaisen kanssa korvaamaan kyseiset kulut.

7 §

Asianosaisen, jonka kanne jätetään tutkimatta, katsotaan hävinneen asian.

Jos asian käsittely jätetään sillensä sen vuoksi, että asianosainen on peruuttanut kanteensa tai jäänyt saapumatta tuomioistuimeen, hänen on korvattava vastapuolensa kulut, jollei ole erityistä syytä määrätä korvausvelvollisuudesta toisin.

8 §

Oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysimääräisesti vastata oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneita kustannuksia, mikäli ne kohtuuden mukaan ovat olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Korvausta tulee suorittaa myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja ajanhukasta. Oikeudenkäynnin

valmisteluun luetaan myös sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi suoritettu neuvottelu, jolla on välitöntä merkitystä asianosaisen vaatimukselle.

Oikeudenkäyntikulujen korvaukselle on vaadittaessa määrättävä viivästyskorkoa 16 prosenttia siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut korvauksen tuomitsemispäivästä.

9 §

Milloin useampi kuin yksi asianosainen on vastuussa samoista oikeudenkäyntikuluista, he vastaavat niiden korvaamisesta yhteisvastuullisesti.

Kustannukset, jotka liittyvät ainoastaan jotakin asianosaista koskevaan asian osaan, taikka jotka asianosainen on aiheuttanut 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla, hänen on korvattava yksin.

10 §

Joka 12 luvun 5 a §:n mukaan on jatkanut kanteen ajamista, vastaa alkuperäisen kantajan kanssa yhteisvastuullisesti niistä oikeudenkäyntikuluista, jotka ovat syntyneet ennen kuin hän otti kanteen ajaakseen. Sen jälkeen syntyneistä kuluista uusi kantaja vastaa yksin.

Vastaaajan tilalle tullut vastaa yksin oikeudenkäyntikuluista.

11 §

Tuomioistuimen on, jos joku yhteisvastuullisista korvausvelvollisista sitä vaatii, määrättävä, kuinka kulut heidän välillään on jaettava vai onko jonkun heistä korvattava kaikki kulut.

12 §

Edellä 18 luvun 8 §:ssä tarkoitetun väliintulijan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen sellaisista kuluista on vastaavasti voimassa, mitä tässä luvussa säädetään asianosaisesta. Hänen on kuitenkin vastattava ainoastaan puhevallan käyttämisestä aiheutuneista erityisistä kuluista. Asianosaista, jonka puolella väliintulija on esiintynyt, ei saa velvoittaa korvaamaan tässä pykälässä tarkoitettuja kuluja.

Väliintulijan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut on vastaavasti voimassa, mitä tässä luvussa säädetään asianosaisen edustajasta, asiamiehestä tai avustajasta.

13 §

Jos todistelusta tai muusta toimenpiteestä

aiheutuneet kustannukset on suoritettava valtion varoista tai asianosaisten on yhteisvastuullisesti korvattava ne, velvollisuudesta korvata sellaiset kustannukset on voimassa, mitä tässä luvussa säädetään oikeudenkäyntikuluista. Jos asianosaisten tulee pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, voidaan määrätä, että kustannukset on jaettava tasan.

Tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentissa tarkoitettu valtion varoista maksettu kustannus jää kokonaan tai osaksi valtion vahingoksi.

14 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä ja samalla on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat.

Päätös oikeudenkäyntikuluista on annettava samalla, kun tuomioistuin ratkaisee asian.

Kun tuomioistuin siirtää asian toiseen tuomioistuimeen, kysymys siirtävässä tuomioistuimessa syntyneiden oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta on ratkaistava siinä tuomioistuimessa, johon asia on siirretty.

15 §

Jos oikeudenkäyntikulujen korvaamista on vaadittu, tuomioistuimen on korvausvelvollisuutta ratkaistaessaan otettava huomioon 1-10, 12 ja 13 §:n säännökset, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu.

16 §

Jos alemman tuomioistuimen päätökseen haetaan muutosta, velvollisuus korvata oikeudenkäyntikulut ylemmässä tuomioistuimessa on määrättävä sen mukaisesti, mitä muutoksenhakumenettelyssä on tapahtunut ja onko asianosainen voittanut vai hävinnyt muutoksenhaun.

Jos asia palautetaan, kysymys kuluista ylemmässä tuomioistuimessa on tutkittava alemmassa oikeudessa palautetun asian yhteydessä.

Rikosasiat

17 §

Oikeudenkäyntikuluista rikosasiassa, jossa ainoastaan asianomistaja käyttää puhevaltaa,

noudatetaan soveltuvien osin, mitä riita-asioista säädetään.

18 §

Mitä 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 15 ja 16 §:ssä säädetään riita-asioiden osalta, on soveltuvilta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

Täydentävät säännökset

19 §

Virallisella syyttäjällä on oikeus valtion puolesta hakea muutosta tämän luvun 13 §:n no-

jalla tehtyihin ratkaisuihin silloinkin, kun hän ei ole toiminut syyttäjänä.

20 §

Jos virallisen syyttäjän ajaman rikosasian yhteydessä käsitellään asianomistajan kannetta asianosaista vastaan, jolle ei ole vaadittu rangaistusta tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta, tai muu kuin asianomistaja esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia syytettyä vastaan, on näiltä osin aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen osalta noudatettava riita-asioista voimassa olevia säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 11 päivänä lokakuuta 1993

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Ministeri *Heikki Haavisto*

